

SKOLVERKET'S **ALLMÄNNA RÅD** MED KOMMENTARER

Arbete med extra anpassningar,
särskilt stöd och åtgärdsprogram

Skolverket

Arbete med extra anpassningar,
särskilt stöd och åtgärdsprogram

Beställningsadress:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Telefon: 08-690 95 76
Telefax: 08-690 95 50
E-post: skolverket@fritzes.se
www.skolverket.se

Beställningsnr: 14:1408
ISSN: 1403-4549
ISBN: 978-91-7559-116-2

Grafisk produktion: Typisk Form designbyrå
Omslagsbild: Miriam Glans / Folio
Tryck: Elanders Sverige AB
Upplaga: 100 000 ex
Stockholm 2014

Förord

Bestämmelserna om arbetet med särskilt stöd förändrades i vissa avseenden i samband med att nya styrdokument för skolan började gälla hösten 2011. Skolverket beslutade därför om att ta fram allmänna råd för att stödja lärare, övrig skolpersonal, rektorer samt huvudmän i deras arbete med särskilt stöd och åtgärdsprogram. Dessa allmänna råd gavs ut under 2013 (SKOLFS 2013:8).

Från och med den 1 juli 2014 har bestämmelserna om stödinsatser i skolan ändrats. Med anledning av detta har Skolverket reviderat de allmänna råden.

De här allmänna råden ersätter Skolverkets tidigare allmänna råd (SKOLFS 2013:8) om arbete med åtgärdsprogram för elever i behov av särskilt stöd. Råden är även publicerade i Statens skolverks författningssamling, SKOLFS 2014:40.

Det är Skolverkets förhoppning att de här allmänna råden med kommentarer ska fungera som en god hjälp i skolans arbete med att stödja elevernas utveckling i riktning mot utbildningens mål.

Anna Ekström
Generaldirektör

Eva Blomdahl
Undervisningsråd

Innehållsförteckning

Inledning 6

Kort om stödinsatser 10

1. Förutsättningar för arbetet 18

**2. Uppmärksamma behov av stödinsatser
samt arbeta med extra anpassningar 21**

3. Utredda behov av särskilt stöd 27

4. Utarbeta åtgärdsprogram 34

**5. Genomföra, följa upp
och utvärdera åtgärdsprogram 43**

6. Rätten att överklaga åtgärdsprogram 47

Referenser 50

Bilaga 1 Aktuella bestämmelser 52

**Bilaga 2 Exempel på blanketter för att
dokumentera utredningar och åtgärdsprogram 73**

Inledning

Vad de allmänna råden handlar om

De här allmänna råden handlar om hur lärare, övrig skolpersonal, rektorer och huvudmän kan arbeta med stödinsatser i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen och särskilt stöd samt med åtgärdsprogram för att leva upp till författningarnas krav.¹

Hur materialet är strukturerat

Inledningsvis i materialet finns en beskrivning av vad som avses med den ledning och stimulans som alla elever ska ges i den ordinarie undervisningen. Här finns också en beskrivning av vad som avses med stödinsatserna extra anpassningar och särskilt stöd. Därefter ges en beskrivning av arbetsgången i samband med dessa stödinsatser samt information om förhållandet mellan en elevs åtgärdsprogram och den skriftliga individuella utvecklingsplanen. Avsnittet avslutas med vad som gäller angående sekretess och tystnadsplikt i samband med utredningar och åtgärdsprogram. Materialet är därefter indelat i avsnitten:

1. Förutsättningar för arbetet
2. Uppmärksamma behov av stödinsatser samt arbeta med extra anpassningar
3. Utredda behov av särskilt stöd
4. Utarbeta åtgärdsprogram
5. Genomföra, följa upp och utvärdera åtgärdsprogram
6. Rätten att överklaga åtgärdsprogram

Varje avsnitt är i sin tur indelat i följande delar:

Aktuella bestämmelser

Skolverkets allmänna råd utgår alltid från en eller flera bestämmelser. De här allmänna råden grundar sig på bestämmelser i skollagen (SFS 2010:800), gymnasieförordningen

¹ Fortsättningsvis i materialet används endast uttrycket ”extra anpassningar” när extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen avses.

(SFS 2010:2039) och läroplanerna.² I varje avsnitt framgår inledningsvis vilka bestämmelser avsnittets allmänna råd grundar sig på. Bestämmelserna finns i sin helhet i bilaga 1.

Allmänna råd

Skolverkets allmänna råd är rekommendationer om hur lärare, övrig skolpersonal, rektorer och huvudmän kan eller bör handla för att uppfylla kraven i bestämmelserna. Allmänna råd syftar till att påverka utvecklingen i en viss riktning och till att främja en enhetlig rättstillämpning. Råden bör alltså följas, om verksamheten inte handlar på ett annat sätt som gör att kraven i bestämmelserna uppfylls.

Kommentarer

Efter de allmänna råden följer kommentarer som syftar till att underlätta förståelsen av de allmänna råden. Kommentarererna ska ses som ett stöd i läsningen av och arbetet med råden.

De verksamheter och yrkeskategorier som berörs

De här allmänna råden med kommentarer om arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram gäller i sin helhet för förskoleklassen, fritidshemmet, grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.³

För kommunal vuxenutbildning, särskild utbildning för vuxna samt utbildning i svenska för invandrare gäller avsnitt 1 *Förutsättningar för arbetet* samt avsnitt 2 *Uppmärksamma behov av stödinsatser samt arbeta med extra anpassningar*. Däremot gäller inte avsnitten 3–6 dessa skolformer.⁴

² Förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr 11; förordningen (SKOLFS 2010:255) om läroplan för grundsärskolan, Lgrs 11; förordningen (SKOLFS 2010:250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall, Lspec 11; förordningen (SKOLFS 2010:251) om läroplan för sameskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall, Lsam 11; förordningen (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan, Lgy 11; förordningen (SKOLFS 2013:148) om läroplan för gymnasiesärskolan, Lgys 13; förordningen (SKOLFS 2012:101) om läroplan för vuxenutbildningen. När ordet läroplan fortsättningsvis används i texten åsyftas samtliga dessa läroplaner.

³ De här allmänna råden gäller inte för förskolan. Särskilt stöd i förskolan behandlas i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2013:179) *Förskolan*.

⁴ Elever i dessa skolformer omfattas av skollagens bestämmelser om extra anpassningar, men däremot inte av bestämmelserna om särskilt stöd.

De allmänna råden är uppställda så att de riktar sig till olika mottagare. Vissa av råden vänder sig specifikt till rektorn, medan andra vänder sig direkt till lärare eller övrig skolpersonal som arbetar med extra anpassningar eller särskilt stöd och åtgärdsprogram. Enligt skollagen får rektorn delegera enskilda ledningsuppgifter och beslut till någon som är anställd eller uppdragstagare vid skolenheten.⁵ Den som har fått uppgifter på delegation från rektorn omfattas också av de allmänna råd som vänder sig till rektorn.

Därutöver riktar sig vissa av de allmänna råden specifikt till huvudmannen. Det är huvudmannen som har det övergripande ansvaret för att utbildningen genomförs i enlighet med de författningar som gäller för verksamheten.⁶ Det innebär att huvudmannen ska ge rektorer, lärare och övrig skolpersonal förutsättning att följa de allmänna råden.

Hur begrepp används i materialet

Arbete med åtgärdsprogram

Arbete med åtgärdsprogram används i materialet som en samlingsbeteckning för hela processen med att utreda en elevs behov av särskilt stöd, utarbeta ett åtgärdsprogram samt genomföra, följa upp och utvärdera programmet.

Lärmiljöer inom verksamheten

Uttrycket lärmiljöer inom verksamheten åsyftar de miljöer som en elev kan möta under en skoldag, till exempel verksamhet i förskoleklass och fritidshem, lektioner, rastaktiviteter och studiebesök.

Skola

Ordet skola syftar i materialet på skolformerna förskoleklass, grundskola, grundsärskola, specialskola, sameskola, gymnasieskola, gymnasiesärskola, kommunal vuxenutbildning, särskild utbildning för vuxna samt utbildning i svenska för invandrare. Det används för att beteckna såväl skolan generellt som en enskild skola. Ordet skola syftar i det här materialet även på fritidshemmet.

⁵ 2 kap. 10 § skollagen.

⁶ 2 kap. 8 § skollagen.

Skolenhet

Ordet skolenhet används för att beteckna en organiserad enhet som omfattar verksamhet i en eller flera skolbyggnader som ligger nära varandra, samt den verksamhet som är knuten till enheten och inte bedrivs i någon skolbyggnad. Skolenheten leds av en rektor.

Stödinsats

Med stödinsats avses i materialet de två olika formerna av stödinsatser: extra anpassningar och särskilt stöd.

Kort om stödinsatser

Det är skolans uppgift att ge alla elever den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och i sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.⁷ De elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås ska ges den ledning och stimulans som de behöver för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.⁸

Bestämmelserna om ledning och stimulans innebär att skolan har ett kompensatoriskt uppdrag. Utbildningen ska ta hänsyn till alla elevers olika behov, där en strävan ska vara att uppväga skillnader i deras förutsättningar.⁹ Detta innebär att organisera verksamheten på individ-, grupp- och skolnivå så att eleverna får förutsättningar att utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.

En elev som till följd av en funktionsnedsättning har svårt att uppfylla de olika kunskapskrav som finns, ska ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser.¹⁰ Det här innebär att eleven ska ges stöd, även om hon eller han når de kunskapskrav som minst ska uppnås.

Två former av stödinsatser

En del elever är i behov av ytterligare stöd, utöver den ledning och stimulans som ges i den ordinarie undervisningen, för att utvecklas i riktning mot kunskapsmålen i läroplanen eller mot att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås. Genom att sätta in tidiga och adekvata stödinsatser ges alla elever förutsättningar att utvecklas i riktning mot utbildningens mål.

Innan stödinsatser riktade mot individen sätts in är det viktigt att skolan har sett över hur organisationen omkring eleven ser ut. Det kan bland annat ske genom att se över hur resurser fördelas, vilka pedagogiska metoder som används, hur den aktuella elevgruppen fungerar och hur elevens lärmiljöer är organiserade.

⁷ 1 kap. 4 § och 3 kap. 3 § skollagen.

⁸ 3 kap. 3 § skollagen.

⁹ 1 kap. 4 § skollagen, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, prop. 2009/10:165, sid. 221.

¹⁰ 3 kap. 3 § skollagen, *Vissa skollagsfrågor*, prop. 2013/14:148, sid. 27.

Förändringar i organisationen omkring eleven kan ibland vara tillräckligt för att skapa förutsättningar för utveckling.

Ibland kan en elev vara i behov av mer individinriktade stödinsatser. Dessa kan sättas in i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen eller i form av särskilt stöd.

- *Extra anpassningar*

Extra anpassningar är en stödinsats av mindre ingripande karaktär som normalt är möjlig att genomföra för lärare och övrig skolpersonal inom ramen för den ordinarie undervisningen.

Det måste inte fattas något formellt beslut om denna stödinsats.

Bestämmelserna om extra anpassningar gäller för elever i alla skolformer som berörs av de allmänna råden, samt för fritidshemmet.¹¹

- *Särskilt stöd*

Särskilt stöd handlar, till skillnad från stöd i form av extra anpassningar, om insatser av mer ingripande karaktär som normalt inte är möjliga att genomföra för lärare och övrig skolpersonal inom ramen för den ordinarie undervisningen.¹² Det är insatsernas omfattning eller varaktighet, eller både omfattningen och varaktigheten, som skiljer särskilt stöd från det stöd som ges i form av extra anpassningar.

Bestämmelserna om särskilt stöd gäller för elever i alla skolformer som berörs av de här allmänna råden, förutom kommunal vuxenutbildning, särskild utbildning för vuxna samt utbildning i svenska för invandrare. Bestämmelserna gäller även för fritidshemmet.¹³ Särskilt stöd beslutas av rektorn och dokumenteras i ett åtgärdsprogram.

Bedömningen av stödbehovet görs utifrån kunskapsmålen och kunskapskraven

Lärare och övrig skolpersonal gör en bedömning av en elevs behov av extra anpassningar eller särskilt stöd med utgångspunkt i hur eleven utvecklas i riktning mot kunskapsmålen i läroplanens

¹¹ 3 kap. 2 § och 5 a § skollagen.

¹² *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*, prop. 2013/14:160, sid. 21.

¹³ 3 kap. 2 § och 6 § skollagen.

andra del eller mot att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås.

- I förskoleklassen utgår bedömningen från hur eleven utvecklas i riktning mot de kunskapskrav som senare kommer att ställas i den aktuella obligatoriska skolformen.¹⁴
- I årskurserna 1–9 i grundskolan utgår bedömningen från hur eleven utvecklas mot att nå kunskapskraven i olika ämnen i årskurserna 3, 6 eller 9.
- I grundsärskolan utgår bedömningen från hur eleven utvecklas mot att nå kunskapskraven i olika ämnen i årskurserna 6 eller 9 eller i olika ämnesområden i årskurs 9.
- I årskurserna 1–6 i sameskolan utgår bedömningen från hur eleven utvecklas mot att nå kunskapskraven i olika ämnen i årskurserna 3 och 6.
- I specialskolan utgår bedömningen från hur eleven utvecklas mot att nå kunskapskraven i olika ämnen i årskurserna 4, 7 eller 10.
- I fritidshemmet utgår bedömningen från hur eleven utvecklas i riktning mot kunskapsmålen i läroplanens andra del.
- I gymnasieskolan och gymnasiesärskolan utgår bedömningen från hur eleven utvecklas mot att nå kunskapskraven i olika kurser respektive kravnivån i olika ämnesområden.
- Vid bedömning av elevens behov av extra anpassningar i kommunal vuxenutbildning, särskild utbildning för vuxna samt utbildning i svenska för invandrare utgår bedömningen från hur eleven utvecklas mot att nå kunskapskraven i respektive kurs.

Det kan förekomma att en elev för närvarande når de kunskapskrav som minst ska uppnås, men uppvisar andra svårigheter vilka gör att skolan av olika skäl bedömer att eleven längre fram under skoltiden kan få svårigheter att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås. Det kan till exempel handla om en elev med en funktionsnedsättning, psykosocial problematik, psykisk ohälsa, svårigheter i det sociala samspelet, koncentrationssvårig-

¹⁴ De obligatoriska skolformerna omfattar grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan.

heter samt upprepad eller långvarig frånvaro.¹⁵ Även i dessa fall kan eleven vara i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd.

Tidpunkten för när olika stödinsatser ska sättas in

Om en elev riskerar att inte utvecklas i riktning mot kunskapsmålen i läroplanen eller mot att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås ska eleven skyndsamt ges stöd i form av extra anpassningar.¹⁶ Om en elev efter en tid med denna stödinsats fortfarande inte utvecklas i riktning mot kunskapsmålen i läroplanen eller mot att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås är det viktigt att de extra anpassningarna intensifieras och anpassas ytterligare utifrån elevens behov. Är stödinsatsen trots detta inte tillräcklig gör lärare eller övrig skolpersonal en anmälan av elevens eventuella behov av särskilt stöd till rektorn.¹⁷

Det är inte möjligt att ange någon tidsgräns för hur länge extra anpassningar ska ges innan en anmälan till rektorn görs om att en elev kan vara i behov av särskilt stöd. Tidpunkten för detta måste avgöras i varje enskilt fall.¹⁸

Det finns situationer där särskilt stöd behöver ges omgående, utan att först sätta in extra anpassningar. I de fall som lärare eller övrig skolpersonal gör en bedömning att särskilt stöd behövs omgående, ska de göra en anmälan om elevens eventuella behov av särskilt stöd till rektorn.¹⁹

Att göra en utredning om behov av särskilt stöd

När rektorn har fått information om att en elev på skolenheten kan vara i behov av särskilt stöd är det hans eller hennes ansvar att se till att en utredning påbörjas skyndsamt.²⁰ Den utredning som görs av elevens eventuella behov av särskilt stöd syftar till att ge skolan ett tillräckligt underlag för att förstå varför eleven har svårigheter i skolsituationen och vilka stödinsatser som skolan behöver sätta in. Elevhälsan har ofta en viktig roll i arbetet med utredningar.

¹⁵ 3 kap. 8 § skollagen.

¹⁶ 3 kap. 5 a § skollagen, *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*, prop. 2013/14:160, sid. 21.

¹⁷ 3 kap. 8 § skollagen.

¹⁸ *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*, prop. 2013/14:160, sid. 24.

¹⁹ 3 kap. 8 § skollagen, *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*, prop. 2013/14:160, sid. 24.

²⁰ 3 kap. 8 § skollagen.

Att utarbeta ett åtgärdsprogram

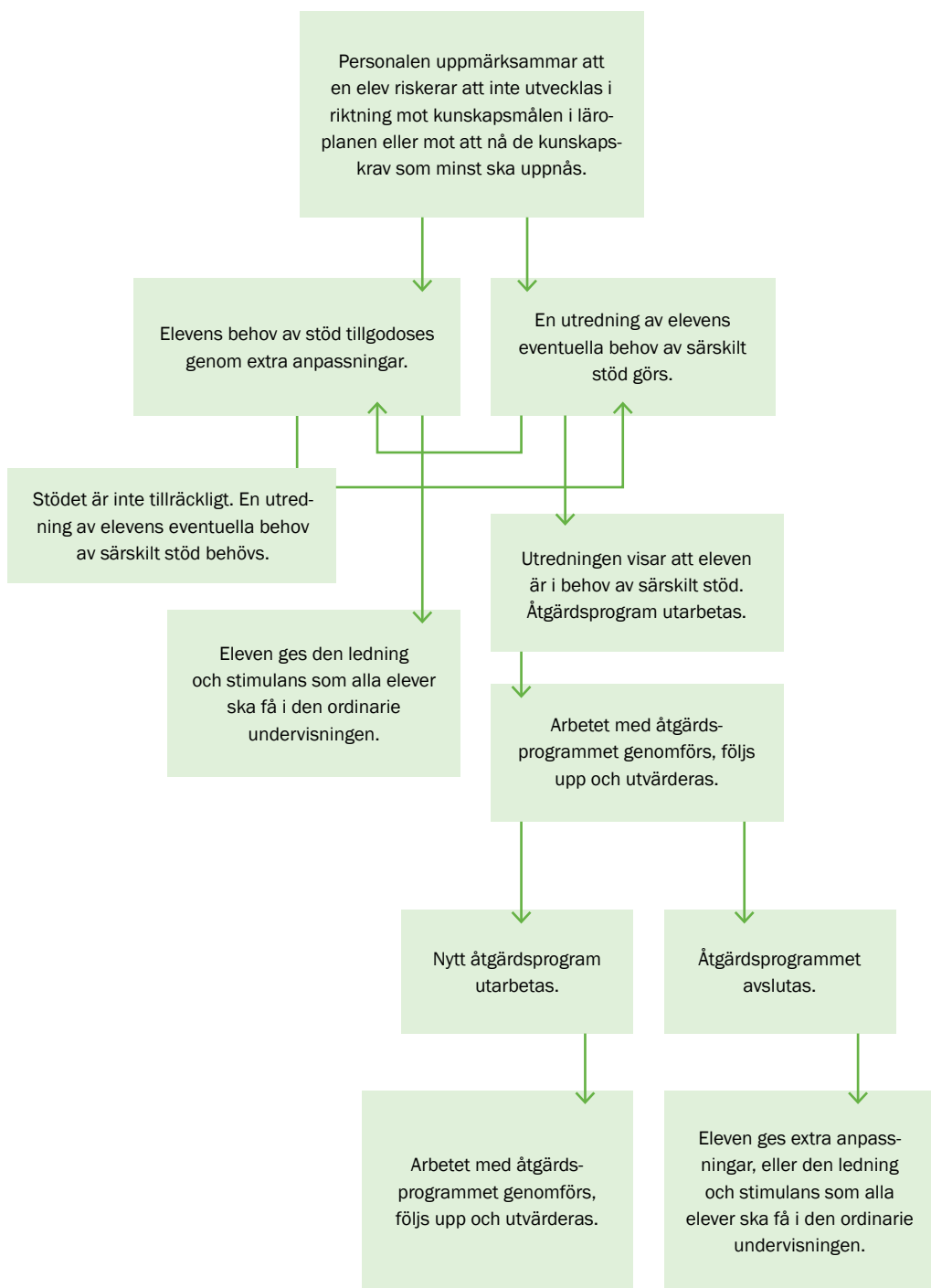
Om en utredning visar att en elev är i behov av särskilt stöd ska hon eller han ges sådant stöd och ett åtgärdsprogram utarbetas.²¹ I det praktiska arbetet fungerar åtgärdsprogrammet som ett stöd vid planeringen och genomförandet av den pedagogiska verksamheten kring eleven. Samtidigt är det en skriftlig bekräftelse på elevens behov av särskilt stöd samt vilka åtgärder som ska vidtas.

Ett åtgärdsprogram gäller vid den skolenhet där det har beslutats, men det kan även fungera som ett värdefullt informationsunderlag vid elevens övergång till en annan skolenhet.

Arbetsgången med stödinsatser

Till höger finns en schematisk modell som illustrerar arbetsgången med extra anpassningar och särskilt stöd. Modellen visar att det för vissa elever räcker med extra anpassningar, medan andra elever efter en utredning behöver få särskilt stöd och därmed ett åtgärdsprogram som ibland måste omarbetas efter en utvärdering. Vidare åskådliggör modellen att de extra anpassningarna ibland inte räcker till, utan att skolan då måste utreda om eleven eventuellt är i behov av särskilt stöd. Modellen visar också att elever som har fått extra anpassningar eller särskilt stöd efter en tid med dessa stödinsatser kan återgå till att få den ledning och stimulans som alla elever ska ges i undervisningen.

²¹ 3 kap. 8–9 §§ skollagen.

Modell över arbetsgången med stödinsatser

Relationen mellan ett åtgärdsprogram och en skriftlig individuell utvecklingsplan

I en skriftlig individuell utvecklingsplan ska läraren, i de årskurser där sådana upprättas, ge omdömen om en elevs kunskapsutveckling i förhållande till kunskapskraven i de ämnen eller ämnesområden som eleven får undervisning i.²² I utvecklingsplanen ska det också finnas en sammanfattning av vilka insatser som behövs för att eleven ska nå kunskapskraven och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen.²³ Det finns inget som hindrar att skriftlig information ges även i andra årskurser än där skriftliga individuella utvecklingsplaner ska upprättas.²⁴

Om en elev får stöd i form av extra anpassningar ska detta dokumenteras i elevens skriftliga individuella utvecklingsplan, i de årskurser där sådana finns.²⁵ I de fall som en elev får särskilt stöd dokumenteras detta istället i ett åtgärdsprogram. Då måste inte den skriftliga individuella utvecklingsplanen innehålla en sammanfattning av innehållet i åtgärdsprogrammet.

Personuppgifter, sekretess och tystnadsplikt i samband med utredningar och åtgärdsprogram

De utredningar och åtgärdsprogram som utarbetas i kommunala och statliga skolor blir allmänna handlingar när de är färdigställda. Detta är viktigt att ha i åtanke vid dokumentationen av utredningar och åtgärdsprogram eftersom alla, enligt offentlighetsprincipen, har rätt att ta del av allmänna handlingar. Utredningar och åtgärdsprogram måste därför upprättas på ett sådant sätt att de tar hänsyn till elevens integritet, men ändå uppfyller kraven enligt skollagen.

Uppgifter i utredningar skyddas i många fall av lagstiftningen om sekretess. När skolan lämnar ut en utredning måste det

²² Detta gäller för de obligatoriska skolformerna, det vill säga grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan.

²³ 10 kap. 13 §, 11 kap. 16 § och 16 a §, 12 kap. 13 § och 13 a §, 13 kap. 13 § skollagen.

²⁴ *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*, prop. 2013/14:160, sid. 32. Se mer i Skolverkets allmänna råd (SKÖLFS 2013:163), *Utvecklingsamtalet och den skriftliga individuella utvecklingsplanen*.

²⁵ 10 kap. 13 §, 11 kap. 16 § och 16 a §, 12 kap. 13 § och 13 a §, 13 kap. 13 § skollagen. *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*, prop. 2013/14:160, sid. 32.

därför alltid göras en sekretessprövning för att undersöka om hela handlingen, eller delar av den, kan lämnas ut. Om skolan har låtit göra medicinska, psykologiska eller sociala utredningar i ärendet är uppgifterna vanligen sådana att de ska beläggas med sekretess. Eftersom åtgärdsprogram utgör ett beslut faller åtgärdsprogram utanför det sekretessreglerade området.²⁶

I fristående skolor gäller inte offentlighetsprincipen. Handlingar på en fristående skola är därmed inte allmänna handlingar och skolan är inte skyldig att lämna ut handlingar på begäran. I fristående skolor gäller inte heller sekretessbestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen. Däremot finns det bestämmelser i skollagen som handlar om tystnadsplikt vid enskilt bedrivna skolor och de bestämmelserna kan ge samma skydd för vissa uppgifter.²⁷ När en elev byter skola från en fristående till en annan skola måste vårdnadshavarna alltid lämna sitt samtycke till att lämna över information om eleven. Detsamma gäller i de fall som en elev går från en kommunal skola till en fristående.

De flesta skolor använder IT-stöd för att dokumentera utredningar och åtgärdsprogram. Då måste hanteringen av personuppgifter följa reglerna i personuppgiftslagen.

²⁶ 23 kap. 2–4 §§ offentlighets- och sekretesslagen. *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*, prop. 2013/14:160, sid. 14.

²⁷ 29 kap. 14 § skollagen.

1. Förutsättningar för arbetet

AKTUELLA BESTÄMMELSER

De allmänna råden i denna del utgår från bestämmelser i skollagen och läroplanerna.²⁸

ALLMÄNNA RÅD

Huvudmannen bör

1. regelbundet förvissa sig om att rektorn för en skolenhet har tillräckliga resurser för att leva upp till skollagens bestämmelser om extra anpassningar och särskilt stöd, samt
2. skapa rutiner för att undersöka att arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd fungerar på skolenheterna och i förekommande fall vidta nödvändiga åtgärder.

Rektorn bör

3. se till att det finns tillräckliga resurser för att tillgodose elevernas behov av extra anpassningar och särskilt stöd samt vid behov omprioritera resurser på skolenheten, samt
4. skapa rutiner för hur kvalitetsarbetet kring arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd ska bedrivas på skolenheten.

KOMMENTARER

Huvudmannens och rektorns ansvar för resursfördelningen (punkterna 1 och 3)

Huvudmannen har ett övergripande ansvar för utbildningen. Den som är huvudman för någon del av skolväsendet ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i lagar och föreskrifter. Det innebär bland annat att huvudmannen behöver se till att skolorna har förutsättningar och till-

²⁸ 1 kap. 4 §, 8–9 §§, 2 kap. 8–8 a §§, 10 § och 25 §, 3 kap. 3 §, 5 a §, 8 § och 10 §, 4 kap. 3–5 §§ och 7–8 §§ skollagen, Lgr 11 avsnitt 2.8 (samma bestämmelser finns i grundsärskolans, specialscolans och sameskolans läroplaner [Lgrsä 11, Lspec 11 samt Lsam 11]). I fortsättningen åsyftas även dessa läroplaner när Lgr 11 anges. Lgy 11 avsnitt 2.6 (samma bestämmelser finns i gymnasiesärskolans läroplan [Lgysä 13]). I fortsättningen åsyftas även denna läroplan när Lgy 11 anges. Lvux 12 avsnitt 2.4.

räckliga resurser för att leva upp till skollagens bestämmelser om extra anpassningar och särskilt stöd.

I samband med resursfördelningen är det av vikt att huvudmannen tar hänsyn till behoven på de olika skolorna, bland annat genom att föra en dialog med rektorerna. Att resurser viktas och fördelas utifrån elevernas olika förutsättningar och behov är ett mycket betydelsefullt instrument för att kunna uppnå likvärdighet i utbildningen.²⁹ På så sätt kan skolan leva upp till sitt kompensatoriska uppdrag om att ta hänsyn till alla elevers olika behov, där en strävan ska vara att uppväga skillnader i deras förutsättningar.

Det är rektorn som ansvarar för att ge lärare och övrig skolpersonal på skolenheten förutsättningar för arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd. Rektorn ansvarar också för att fördela resurser med utgångspunkt i elevernas olika förutsättningar och behov.³⁰ Ibland är det inte tillräckligt att rektorn omprioriterar resurserna på skolenheten, utan hon eller han kan även behöva begära mer resurser av huvudmannen. Då kan huvudmannen behöva skjuta till extra resurser för att de enskilda skolorna ska kunna leva upp till lagens bestämmelser om dessa stödinsatser.

Kvalitetsarbete i samband med stödinsatser (punkterna 2 och 4)

Huvudmannen behöver föra en dialog med rektorerna på de olika skolenheterna för att få kunskap om hur arbetet med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram fungerar på enheterna. Detta är viktigt för att få ett underlag till huvudmannens systematiska kvalitetsarbete, vilket ligger till grund för fördelningen av resurser och stödet till skolorna i deras arbete med stödinsatser.

Rektorn ansvarar för det systematiska kvalitetsarbetet på skolnivå. Detta arbete handlar om att se över hur verksamheten organiseras på individ-, grupp- och skolnivå så att eleverna får förutsättningar att utvecklas så långt som möjligt mot utbildningens mål. Kvalitetsarbetet handlar också om att utveckla arbetsprocesserna på skolenheten, bland annat rutinerna för arbetet med stödinsatser och åtgärdsprogram.³¹

²⁹ *Vissa skollagsfrågor*, prop. 2013/14:148, sid. 19–20.

³⁰ *Vissa skollagsfrågor*, prop. 2013/14:148, sid. 21.

³¹ Se mer om kvalitetsarbetet i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2012:98), *Systematiskt kvalitetsarbete för skolväsendet*.

Det kan i både huvudmannens och rektorns systematiska kvalitetsarbete komma fram att rutinerna för arbetet med extra anpassningar, särskilt stöd eller åtgärdsprogram inte fungerar tillfredsställande på den enskilda skolan. Det kan också komma fram att arbetet inte fungerar genom ett beslut av Skolinspektionen eller genom ett överklagande eller beslut hos Skolväsendets överklagandenämnd. Huvudmannen, som enligt skollagen har ett ansvar för att utbildningen följer gällande bestämmelser, ska då vidta åtgärder för att komma till rätta med bristerna.³² Huvudmannen kan även behöva utreda uppgifter om brister som framkommer genom kontakter med vårdnadshavare eller elever.

³² 2 kap. 8 § skollagen.

2. Uppmärksamma behov av stödinsatser samt arbeta med extra anpassningar

AKTUELLA BESTÄMMELSER

De allmänna råden i denna del utgår från bestämmelser i skollagen och läroplanerna.³³

ALLMÄNNA RÅD

.....

Rektorn bör

1. se till att elevhälsans kompetens tas tillvara i ett tidigt skede i arbetet med extra anpassningar dels för att identifiera en elevs behov, dels för att stödja lärare och övrig skolpersonal i arbetet med anpassningar i olika lärmiljöer inom verksamheten, samt
2. skapa rutiner på skolenheten för att tidigt få information från lärare, övrig skolpersonal, elever och elevers vårdnadshavare om att en elev kan vara i behov av särskilt stöd.

Lärare och övrig skolpersonal bör

3. uppmärksamma tecken på att en elev kan vara i behov av extra anpassningar, identifiera elevens behov samt skyndsamt påbörja arbetet med anpassningar i olika lärmiljöer inom verksamheten,
 4. uppmärksamma tecken på att en elev kan vara i behov av annat stöd än det som kan ges i form av extra anpassningar, och då skyndsamt anmäla till rektorn att det finns behov av att göra en utredning om särskilt stöd, samt
 5. så snart som möjligt informera och samverka med eleven och elevens vårdnadshavare om att det kan finnas behov av extra anpassningar, eller behov av att göra en utredning om särskilt stöd.
-

³³ 1 kap. 10 §, 2 kap. 25 §, 3 kap. 4 §, 5 a §, 8 § och 10 § skollagen, Lgr 11 avsnitt 2.2, 2.4 och 2.5, Lgy 11 avsnitt 2.1 och avsnitt 2.5 samt Lvux 12 avsnitt 2.1 och 2.3.

KOMMENTARER

Att uppmärksamma elever som är i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd (punkterna 3 och 4)

Det är viktigt att lärare och övrig skolpersonal tidigt uppmärksammar tecken på och signaler om att en elev kan vara i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd.

Detta är fallet när en elev riskerar att inte utvecklas i riktning mot kunskapsmålen i läroplanen eller mot att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås. Elevens behov kan till exempel bli synliga inom ramen för undervisningen, genom uppgifter från lärare, övrig skolpersonal, eleven själv eller elevens vårdnadshavare eller genom resultatet på ett nationellt prov. Skolan behöver också uppmärksamma om eleven uppvisar andra typer av svårigheter i sin skolsituation.

I dessa fall ges stödinsatsen i första hand i form av extra anpassningar. Det måste inte fattas något formellt beslut om denna form av stödinsats.

Att arbeta med extra anpassningar (punkten 3)

Lärare och övrig skolpersonal ska enligt skollagen skyndsamt påbörja arbetet med de extra anpassningarna.³⁴

Exempel på extra anpassningar kan vara att hjälpa en elev med att planera och strukturera ett schema över skoldagen, eller ge extra tydliga instruktioner eller stöd för att sätta igång arbetet. Även ledning i att förstå texter, förklaringar av ett ämnesområde på ett annat sätt eller färdighetsträning inom ramen för den ordinarie undervisningen, exempelvis lästräning, är att anse som extra anpassningar.³⁵

Särskilda läromedel eller särskild utrustning, till exempel hjälpmedel för att förstå och passa tider samt digital teknik med anpassade programvaror kan även, som huvudregel, ingå inom ramen för extra anpassningar.³⁶ Till extra anpassningar hör även enstaka specialpedagogiska insatser. Det kan vara en speciallärare som under en kort tid, till exempel två månader, arbetar tillsammans med eleven.

³⁴ 3 kap. 5 a § skollagen.

³⁵ *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*, prop. 2013/14:160, sid. 21.

³⁶ Ibid.

Det är viktigt att hitta former på den enskilda skolan för hur lärare och övrig skolpersonal som är involverade i arbetet med de extra anpassningarna kan samarbeta och överföra information om de extra anpassningarna och elevens utveckling. Detsamma gäller i de fall som eleven byter skola. Det är också centralt att lärare och övrig skolpersonal följer upp om de extra anpassningarna är effektiva, eller om de eventuellt måste förändras eller intensifieras.

Att ta tillvara elevhälsans kompetens (punkterna 1 och 3)

Skolan har ett ansvar för att skapa en god lärandemiljö för elevernas kunskapsutveckling och personliga utveckling. Elevhälsans kompetens och tvärprofessionella samarbete har stor betydelse för att skapa en sådan god miljö. Deras uppgift är att stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål samt att bidra till att skapa miljöer som främjar elevernas lärande, utveckling och hälsa.³⁷ Elevhälsans arbete bör i så stor utsträckning som möjligt vara förebyggande och ha en hälsofrämjande inriktning.³⁸

Skollagen anger att det ska finnas tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses.³⁹ I den specialpedagogiska yrkesrollen ingår att stödja lärarna och medverka i det förebyggande arbetet med att undanröja hinder och svårigheter i olika lärmiljöer inom verksamheten.⁴⁰ Det är viktigt att rektorn ser till att den specialpedagogiska kompetensen tas tillvara i arbetet med att identifiera och anpassa den pedagogiska verksamheten efter olika elevers behov. Även andra yrkesgrupper inom elevhälsan kan bidra med betydelsefulla perspektiv och kunskaper.⁴¹ Det är centralt att dessa kompetenser involveras i ett tidigt skede i arbetet med extra anpassningar. På så sätt kan de stödinsatser som sätts in bli adekvata.

I vissa fall kan det vara betydelsefullt att ta hjälp av extern specialistkompetens inom kommunen, landstinget och vid

³⁷ 2 kap. 25 § skollagen samt *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, prop. 2009/10:165, sid. 656.

³⁸ *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, prop. 2009/10:165, sid. 276.

³⁹ 2 kap. 25 § skollagen.

⁴⁰ *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*, prop. 2013/14:160, sid. 22.

⁴¹ 2 kap. 25 § skollagen.

Specialpedagogiska skolmyndigheten. Därigenom kan lärare och övrig skolpersonal tidigt få stöd i arbetet med att anpassa den pedagogiska verksamheten efter elevens behov.

Det är viktigt att elevhälsans insatser förstärks om en elev efter en tids stödinsatser i form av extra anpassningar fortfarande inte utvecklas i riktning mot kunskapsmålen i läroplanen eller mot att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås. Då behöver stödet både intensifieras och ytterligare anpassas utifrån elevens behov.⁴² Om detta inte är tillräckligt kan eleven vara i behov av särskilt stöd.

Att göra rektorn uppmärksam på behovet av en utredning (punkterna 2 och 4)

Det är rektorn som ansvarar för att det finns tydliga och fungerande rutiner på skolenheten för vad som gäller när lärare, övrig skolpersonal, elever eller elevens vårdnadshavare uppmärksammar att en elev kan vara i behov av särskilt stöd. Rektorn har ett ansvar för att se till att personalen känner till och följer de här rutinerna. Det är viktigt att det kontinuerligt förs en dialog mellan rektorn, lärare och övrig skolpersonal så att rektorn får den information om en elevs eventuella behov av särskilt stöd som hon eller han behöver för att kunna ta sitt ansvar.

En elev är i behov av särskilt stöd om hon eller han, trots att skolan gjort extra anpassningar, inte utvecklas i riktning mot kunskapsmålen eller mot att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås. Det kan även handla om att en elev har andra svårigheter i sin skolsituation vilka på sikt kan leda till att eleven inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås.

Det kan till exempel vara fallet om eleven har en fysisk eller psykisk funktionsnedsättning som ger upphov till ett behov av betydande stöd, vilket inte kan tillgodoses inom ramen för den ordinarie undervisningen. En elev kan även vara i behov av särskilt stöd om skolan har uppmärksammat att hon eller han har varit frånvarande vid upprepade tillfällen, eller under så lång tid, att det har påverkat prestationerna i flera ämnen. En elev kan också vara i behov av särskilt stöd om hon eller han har betydande svårigheter i det sociala samspelet eller koncentrations-svårigheter som påverkar elevens möjligheter att nu eller längre fram nå de kunskapskrav som minst ska uppnås.

⁴² *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*, prop. 2013/14:160, sid. 24.

Det finns situationer där särskilt stöd behöver ges omgående, utan att först sätta in extra anpassningar. I de fall som lärare eller övrig skolpersonal gör en bedömning att det finns särskilda skäl att anta att det stöd som kan ges i form av extra anpassningar inte skulle vara tillräckligt ska detta, enligt skollagen, anmälas till rektorn, som ska se till att elevens behov av särskilt stöd skyndsamt utreds.⁴³

Att informera och samverka med eleven och elevens vårdnadshavare (punkten 5)

Eftersom det inte fattas något formellt beslut om stöd i form av extra anpassningar är det betydelsefullt att lärare och övrig skolpersonal informerar och samverkar med eleven och elevens vårdnadshavare om sådana stödinsatser.⁴⁴ I samband med detta är det viktigt att lyssna in och ta tillvara de kunskaper och erfarenheter som eleven och elevens vårdnadshavare har om elevens situation.

När lärare eller övrig skolpersonal har uppmärksammat att en elev kan vara i behov av särskilt stöd är det på samma sätt viktigt att så snart som möjligt informera eleven och elevens vårdnadshavare. Då finns möjlighet att samverka kring behovet av att göra en utredning för att ta reda på vari elevens svårigheter i skolsituationen består samt vilka eventuella behov av särskilt stöd eleven har.

Utvecklingssamtalen kan vara ett av flera tillfällen att samtala om den oro som eleven, elevens vårdnadshavare, lärare eller övrig skolpersonal känner för elevens skolsituation.⁴⁵ Samtalen är också viktiga tillfällen för eleven och elevens vårdnadshavare att få ge uttryck för sina tankar och funderingar. Ett samtal om svårigheter i skolsituationen får dock inte fördröjas i onödan av personalen med hänvisning till att ett utvecklingssamtal ska hållas senare under terminen. I vissa fall kan det även vara betydelse-

⁴³ 3 kap. 8 § skollagen. *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*, prop. 2013/14:160, sid. 24.

⁴⁴ *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*, prop. 2013/14:160, sid. 23. Om en elev har fyllt 18 år och är myndig samtar skolan enbart med eleven, men elevens föräldrar kan alltid involveras om eleven själv önskar det. När ordet vårdnadshavare fortsättningsvis används i texten gäller genomgående detsamma när det handlar om myndiga elever.

⁴⁵ Se mer i Skolverkets allmänna råd (SKOLF 2013:163), *Utvecklingssamtal och den skriftliga individuella utvecklingsplanen*.

fullt att personalen samtalar enskilt med eleven om hur hon eller han upplever sin skolsituation.

Av läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet framgår att skolan ska klargöra för elever och föräldrar vilka mål utbildningen har, vilka krav skolan ställer och vilka rättigheter och skyldigheter elever och deras vårdnadshavare har.⁴⁶ Skolan behöver vid något tillfälle ge allmän information till elevernas vårdnadshavare om vad extra anpassningar och särskilt stöd innebär. Då finns även möjlighet att informera om hur arbetet med åtgärdsprogram fungerar på skolan och att ett beslut om åtgärdsprogram och innehållet i ett sådant går att överklaga (se avsnittet *Rätten att överklaga åtgärdsprogram*). Det är även betydelsefullt att eleverna får allmän information om vad de olika stödinsatserna innebär, anpassad utifrån deras ålder och mognad.

⁴⁶ Lgr 11, avsnitt 1.

3. Utredda behov av särskilt stöd

AKTUELLA BESTÄMMELSER

De allmänna råden i denna del utgår från bestämmelser i skollagen och läroplanerna.⁴⁷

ALLMÄNNA RÅD

Rektorn bör

1. skapa rutiner för att säkerställa att en utredning om en elevs behov av särskilt stöd görs, samt avgöra vem som ska ansvara för utredningen,
2. skapa rutiner på skolenheten för hur samarbetet med elevhälsan samt eventuell extern utredningskompetens ska ske vid utredningen av om en elev behöver särskilt stöd,
3. sträva efter att finna lösningar när det är svårt att få till stånd ett fungerande samarbete med elevens vårdnadshavare i samband med utredningen, samt
4. skapa riktlinjer på skolenheten för vad som behöver ingå i en utredning och hur utredningen kan dokumenteras.

Den som utreder en elevs behov av särskilt stöd bör

5. kartlägga elevens skolsituation med hänsyn till omständigheter på individ-, grupp- och skolnivå,
6. utifrån kartläggningen göra en pedagogisk bedömning av om eleven är i behov av särskilt stöd, och i så fall bedöma vilket behov av stöd eleven har, samt
7. dokumentera utredningen i två delar, dels genom att beskriva elevens skolsituation utifrån kartläggningen, dels genom att beskriva den pedagogiska bedömningen av elevens eventuella behov av särskilt stöd.

KOMMENTARER

Vem gör utredningen? (punkterna 1 och 2)

När rektorn har fått information om att en elev på skolenheten kan vara i behov av särskilt stöd är det enligt skollagen hans eller hennes ansvar att se till att en utredning påbörjas skyndsamt.⁴⁸

⁴⁷ 1 kap. 10 §, 2 kap. 25 §, 3 kap. 8 § skollagen, Lgr 11 avsnitt 2.4, Lgy avsnitt 2.5 och 2.6.

⁴⁸ 3 kap. 8 § skollagen.

Den utredning som görs syftar till att ge skolan ett tillräckligt underlag för att förstå varför eleven har svårigheter i skolsituationen och vilka elevens behov av stöd är. Det är rektorn som ansvarar för att det finns fungerande rutiner på skolenheten för hur man går tillväga för att utreda, och för att all personal som kan få i uppdrag att göra en utredning känner till dem. Detta ansvar är inte något som rektorn kan delegera till någon annan på skolenheten. Själva uppdraget att göra en utredning kan rektorn dock delegera till någon i personalen på skolenheten, eller så kan rektorn själv utföra denna.⁴⁹

Utredningar av elevers behov av särskilt stöd kan vara olika omfattande. I en del fall kan en utredning göras relativt enkelt och snabbt. I andra fall krävs en mer grundlig utredningsinsats då elevens hela skolsituation behöver kartläggas och analyseras.

Under en utredning ska samråd enligt skollagen ske med elevhälsan, om det inte är uppenbart obehövt.⁵⁰ Beroende på det enskilda fallet varierar dock behovet av samarbete.⁵¹ Det är emellertid endast i undantagsfall som det är uppenbart obehövt att inte samråda med den del av elevhälsan som har specialpedagogisk kompetens.⁵²

I samband med en mer grundlig utredning är det viktigt att skolan, utöver personal med specialpedagogisk kompetens, även involverar andra delar av elevhälsan för att få en helhetsförståelse av situationen. Det kan vara skolläkaren, skolsköterskan, psykologen eller kuratorn på skolenheten. Om det finns behov av att göra en mer omfattande specialistutredning kan extern utredningskompetens behöva anlitas, till exempel en logoped eller en person som arbetar med habilitering. De utlåtanden som kommer från sådana externa utredningar kan fungera som ett ytterligare underlag för att göra pedagogiska bedömningar av elevens eventuella behov av särskilt stöd. När den som ansvarar för utredningen ser ett behov av att anlita extern utredningskompetens är det nödvändigt att underrätta rektorn.

Det är viktigt att ha i åtanke att även om en elev har en medicinsk eller psykologisk diagnos är detta inte tillräckligt för be-

⁴⁹ 2 kap. 10 § skollagen.

⁵⁰ 3 kap. 8 § skollagen.

⁵¹ *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, prop. 2009/10:165, sid. 291.

⁵² *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*, prop. 2013/14:160, sid. 25.

dömningen av om eleven är i behov av särskilt stöd, och i så fall vilket. För en elev med en sådan diagnos kan det, i likhet med en elev utan diagnos, räcka med att det finns till exempel fasta rutiner, struktur och kontinuitet för att tillgodose elevens behov av stöd. En diagnos innebär alltså inte per automatik att en elev behöver särskilt stöd, och den får inte vara ett villkor för att få särskilt stöd. Skolan kan inte heller avvakta med att sätta in särskilt stöd, med hänvisning till att en kompletterande extern utredning ska göras. Det är viktigt att understryka att skolans uppdrag alltid är att anpassa den pedagogiska verksamheten efter varje elevs behov samt att skapa förutsättningar för fortsatt lärande, oberoende av om eleven har en diagnos eller inte.

En del elever har kontakt med olika aktörer som utreder elevens situation och behov. Det kan vara socialtjänsten, barn- och ungdomshabiliteringen, barn- och ungdomspsykiatri, specialistsjukvården eller polisen. Även om många aktörer är inblandade är det dock alltid rektorn som ansvarar för att det görs en pedagogisk bedömning av elevens behov av stöd i skolsituationen. Som stöd i den bedömningen används den kompletterande kunskap om elevens situation och behov som andra aktörer har.

Om skolan utreder behovet av särskilt stöd för elever med ett annat modersmål, är det viktigt att samarbeta med en person som kan ge språkligt stöd, för att få en så god bild som möjligt av elevens skolsituation och eventuella behov av särskilt stöd.

Att utreda mottagande i andra skolformer (punkten 2)

Om det finns indikationer på att en elev har en utvecklingsstörning har eleven möjlighet att tas emot i grundsärskolan eller gymnasiesärskolan. Mer information om vad som gäller utredningar i dessa fall finns i Skolverkets *Allmänna råd om mottagande i grundsärskolan och gymnasiesärskolan*.⁵³

I de fall skolan bedömer att det kan vara aktuellt med ett mottagande i specialskolan kontaktas Specialpedagogiska skolmyndigheten som handlägger dessa ärenden.

⁵³ Se mer i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2013: 20), *Mottagande i grundsärskolan och gymnasiesärskolan*.

Att samarbeta med eleven och elevens vårdnadshavare (punkten 3)

För att skapa så goda förutsättningar som möjligt för elevens utveckling och lärande är det viktigt att lärare och övrig skolpersonal samarbetar med eleven och elevens vårdnadshavare i utredningen.⁵⁴ I samarbetet är det nödvändigt att det finns en lyhördhet inför elevens och vårdnadshavarens unika kunskaper om situationen.

I de fall som elevens vårdnadshavare motsätter sig en utredning om huruvida eleven är i behov av särskilt stöd kan rektorn inte passivt acceptera detta, om en sådan utredning är väsentlig för elevens bästa. Skolan behöver i dessa fall fortsätta sina ansträngningar att förklara varför det är viktigt att göra en utredning, och försöka skapa tillit till skolans professionella bedömning av att elevens eventuella behov av särskilt stöd behöver utredas.

Om elevens vårdnadshavare, trots skolans ansträngningar, fortsätter att motsätta sig en utredning kan skolan som huvudregel ändå göra en sådan utredning av skolsituationen om det bedöms som nödvändigt. Däremot måste elevens vårdnadshavare alltid ge sitt medgivande när det handlar om att göra en psykologisk eller medicinsk utredning.⁵⁵ Även i samband med en social utredning är det i de flesta fall nödvändigt att föra en dialog med elevens vårdnadshavare och inhämta deras medgivande.

Att göra utredningen (punkterna 4, 5 och 6)

Utredningen kan bestå av två delar. Först görs en *kartläggning* av elevens svårigheter och skolsituation på individ-, grupp- och skolnivå. På individnivå kan kartläggningen bland annat innefatta lärarnas och den övriga skolpersonalens observationer av eleven i olika situationer och lärmiljöer i verksamheten samt en genomgång av vilka eventuella extra anpassningar som hittills har gjorts i undervisningen och vad de har lett till. Vidare kan uppgifter från eleven och elevens vårdnadshavare, den skriftliga individu-

⁵⁴ Skolverket, *Särskilt stöd i grundskolan. En sammanställning av senare års forskning och utvärdering*, 2011, sid. 10.

⁵⁵ 6 kap. 11 §, 13–13 a §§ föräldrabalken (SFS 1949:381). I 13 a § framgår till exempel att socialnämnden får besluta, att för barn som har två vårdnadshavare och endast den ena samtycker till en åtgärd till stöd för barnet, att åtgärden får vidtas utan den andra vårdnadshavarens samtycke om det krävs med hänsyn till barnets bästa och åtgärden gäller till exempel en psykiatrisk eller psykologisk utredning eller behandling som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen.

ella utvecklingsplanen, eventuella tidigare åtgärdsprogram, resultaten från nationella prov, betyg, frånvarorapporter, information från tidigare skolor, underlag från elevhälsan samt eventuella psykologiska, sociala eller medicinska utredningsunderlag ingå i kartläggningen. På gruppnivå kan kartläggningen behandla vilka pedagogiska metoder som används, hur den aktuella elevgruppen fungerar samt hur elevens lärmiljöer är organiserade. På skolnivå kan det handla om hur skolan organiserar sin verksamhet och fördelar sina resurser. Om eleven vistas i fritidshem är det viktigt att fritidshemmet och skolan samarbetar när behovet av särskilt stöd utreds i någon av verksamheterna, så att personalen beaktar samtliga omständigheter för eleven. Detta gäller även om skolan och fritidshemmet har olika huvudmän.⁵⁶

Efter kartläggningen görs en *pedagogisk bedömning* av elevens eventuella behov av särskilt stöd. Det är betydelsefullt att både kartläggningen och bedömningen har ett pedagogiskt fokus och att tyngdpunkten ligger på en analys av hur skolan kan utforma och anpassa lärmiljöerna inom verksamheten, undervisningens innehåll samt metoderna för att skapa förutsättningar för den enskilda eleven.⁵⁷ Det är viktigt att de lärare och övrig skolpersonal som har deltagit i kartläggningen gör en gemensam analys av elevens eventuella behov av särskilt stöd.

En utredning kan visa att en elev inte är i behov av särskilt stöd, utan att skolan kan skapa en bättre lärmiljö genom att förändra de pedagogiska metoderna, omfördela resurser eller göra förändringar i organisationen omkring eleven. Utredningen kan också visa att eleven visserligen har vissa svårigheter i sitt skolarbete, men att elevens behov kan tillgodoses genom att skolan ger stöd i form av extra anpassningar. I båda dessa fall utarbetas inget åtgärdsprogram, men däremot dokumenteras vilka extra anpassningar som görs i elevens individuella utvecklingsplan i de årskurser där sådana upprättas. Det finns emellertid inget som hindrar att skriftlig information även ges i andra årskurser än där skriftliga individuella utvecklingsplaner ska upprättas.⁵⁸

⁵⁶ *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, prop. 2009/10:165, sid. 407–408.

⁵⁷ Skolverket, *Särskilt stöd i grundskolan. En sammanställning av senare års forskning och utvärdering*, 2011, sid. 40.

⁵⁸ *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*, prop. 2013/14:160, sid. 32. Se mer i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2013:163), *Utvecklingssamtalet och den skriftliga individuella utvecklingsplanen*.

Om en elev har haft extra anpassningar innan en utredning om särskilt stöd görs är det av vikt att arbetet med dessa anpassningar fortsätter under utredningstiden. I de fall som utredningen visar att eleven inte är i behov av särskilt stöd kan det vara nödvändigt att se över om de extra anpassningarna eventuellt borde förändras eller ytterligare intensifieras. Det är viktigt att vara fortsatt uppmärksam på att de extra anpassningarna verkligen ger resultat. I annat fall kan skolan behöva utreda elevens behov av särskilt stöd på nytt.

Om utredningen däremot visar att eleven behöver särskilt stöd för att utvecklas i riktning mot kunskapsmålen i läroplanen eller mot att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås, nu eller längre fram under skoltiden utarbetar skolan ett åtgärdsprogram.⁵⁹

Det är viktigt att betona att ett åtgärdsprogram handlar om en elevs utveckling i riktning mot kunskapsmålen i läroplanen eller mot att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås. I de fall som det förekommer kränkande behandling, trakasserier eller disciplinära problem i elevens skolsituation, men dessa förhållanden inte riskerar att påverka elevens utveckling mot att nå kunskapskraven behandlas detta i andra processer och dokumenteras på annat sätt.⁶⁰

Att dokumentera utredningen (punkterna 4 och 7)

Dokumentationen av utredningen kan bestå av två delar.⁶¹ Den inleds då med en beskrivning av elevens skolsituation utifrån den *kartläggning* som har gjorts. Därefter följer en beskrivning av den gjorda *pedagogiska bedömningen* av elevens behov av särskilt stöd. Dokumentationen kan med fördel göras kortfattad, men den behöver ge tillräcklig information om elevens skolsituation och eventuella behov av särskilt stöd.

Om en elev har en medicinsk diagnos, till exempel Aspergers syndrom eller ADHD, utgör angivandet av diagnosen inte en beskrivning av elevens behov av särskilt stöd.⁶² I beskrivningen av den gjorda pedagogiska bedömningen kan det vara lämpligt

⁵⁹ 3 kap. 8–9 §§ skollagen.

⁶⁰ Se mer i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2012:10), *Arbetet mot diskriminering och kränkande behandling*.

⁶¹ Se exempel på en blankett för att dokumentera en utredning i bilaga 2.

⁶² *Tid för undervisning – lärars arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*, prop. 2013/14:160, sid. 28–29.

att inte alls nämna eventuella diagnoser, utan i stället fokusera på elevens eventuella behov av särskilt stöd. En diagnos kan aldrig ge en bild av vilket särskilt stöd en enskild elev är i behov av.

Det är viktigt att undvika värdeladdade formuleringar om personliga egenskaper eller generaliseringar av karaktärsdrag i utredningen, till exempel ”pigg och glad” eller ”utan drivkraft”. Den typen av formuleringar kan påverka elevens självuppfattning på ett negativt sätt och följa eleven genom skoltiden.⁶³ Den som dokumenterar en utredning inom offentlig verksamhet behöver också ha i åtanke att dokumentet kommer att bli en offentlig handling när det är undertecknat, även om vissa delar kan omfattas av sekretess (se avsnittet *Kort om stödinsatser* under rubriken *Personuppgifter, sekretess och tystnadsplikt i samband med utredningar och åtgärdsprogram*).

Formalia vid dokumentationen av utredningen (punkterna 4 och 7)

Skolan behöver dokumentera sina utredningar skriftligt, bland annat eftersom det enligt skollagen är möjligt för elevens vårdnadshavare, samt de elever som har fyllt 16 år, att överklaga ett beslut om att inte utarbeta ett åtgärdsprogram, liksom innehållet i ett beslutat åtgärdsprogram (se avsnittet *Rätten att överklaga åtgärdsprogram*). Då behöver man kunna gå tillbaka till den enskilda utredningen och se vad som har framkommit och hur skolan har bedömt situationen.

Det är nödvändigt att det framgår av utredningen när den är gjord, vem som har ansvarat för den och vilken befattning den personen har. Det är även lämpligt att det framgår om eleven, elevens vårdnadshavare eller extern utredningskompetens har varit involverade i utredningen. När utredningen är klar är det viktigt att skolan ser till att elevens vårdnadshavare får ta del av den.⁶⁴

⁶³ Skolverket, *Särskilt stöd i grundskolan. En sammanställning av senare års forskning och utvärdering*, 2011, sid. 44.

⁶⁴ Enligt 29 kap. 10 § skollagen ska vissa bestämmelser i förvaltningslagen (SFS 1986:223) tillämpas vid ärenden som avser myndighetsutövning mot enskild. Det gäller bland annat 15 § om anteckning av uppgifter och 16–17 §§ om en parts rätt att få ta del av uppgiften. Detta gäller även fristående skolor.

4. Utarbeta åtgärdsprogram

AKTUELLA BESTÄMMELSER

De allmänna råden i denna del utgår från bestämmelser i skollagen och läroplanerna, och gymnasieförordningen.⁶⁵

ALLMÄNNA RÅD

.....

Rektorn bör

1. skapa rutiner på skolenheten för att utarbeta, dokumentera och besluta om åtgärdsprogram, samt rutiner för vad som gäller när ett åtgärdsprogram inte ska utarbetas,
2. sträva efter att finna lösningar om det skulle vara svårt att få till stånd ett fungerande samarbete med elevens vårdnadshavare vid utarbetandet av åtgärdsprogrammet,
3. se till att en elev bara har ett åtgärdsprogram, oavsett om elevens behov finns i ett eller flera ämnen eller i olika lärmiljöer inom verksamheten,
4. se till att ett beslut om särskild undervisningsgrupp, enskild undervisning eller anpassad studiegång inte omfattar fler ämnen eller längre tidsperiod än nödvändigt, samt
5. pröva alla möjligheter för att en elev ska kunna fullfölja ett fullständigt program i gymnasie- och gymnasiesärskolan på avsedd tid, innan skolan fattar ett eventuellt beslut om åtgärder som innebär förlängd skolgång eller reducerat program.

Den som utarbetar ett åtgärdsprogram bör

6. utgå från den pedagogiska bedömningen av elevens behov av särskilt stöd som har gjorts i utredningen och utforma konkreta och utvärderingsbara åtgärder för arbetet med det särskilda stödet, samt
 7. ange i åtgärdsprogrammet vem som ansvarar för vilka åtgärder.
-

⁶⁵ 1 kap. 10 §, 3 kap. 5a §, 7 § och 9–12 §§ skollagen, 9 kap. 1 § och 5–7 §§ gymnasieförordningen, Lgr 11 avsnitt 2.2 och 2.4, Lgy 11 avsnitt 2.1 och 2.5–2.6.

KOMMENTARER

Formalia vid beslut om att inte utarbeta ett åtgärdsprogram (punkten 1)

Efter att utredningen är gjord fattar rektorn, eller den i personalen som rektorn har delegerat ansvaret till, ett beslut om huruvida eleven behöver särskilt stöd. I de fall som utredningen visar att eleven inte är i behov av särskilt stöd utan att behovet av stöd kan tillgodoses genom extra anpassningar utarbetas inget åtgärdsprogram.

Ett beslut om att inte utarbeta ett åtgärdsprogram ska dokumenteras skriftligt.⁶⁶ Beslutet ska ange vem det gäller, vilket lagrum beslutet grundar sig på och datum för när beslutet fattades. Det ska också innehålla skälen för beslutet samt undertecknas av den som har fattat beslutet.⁶⁷ Ett beslut om att inte utarbeta ett åtgärdsprogram undertecknas av rektorn, eller den i personalen som har fått i uppdrag av rektorn att fatta beslut utifrån utredningen. I det senare fallet är det bra att det framgår vilken befattning den personen har. Beslutet behöver också delges eleven och elevens vårdnadshavare.⁶⁸

Det är viktigt att skolan dokumenterar vilket datum eleven och elevens vårdnadshavare har fått ta del av beslutet om att inte utarbeta ett åtgärdsprogram. Detta behöver skolan göra eftersom elevens vårdnadshavare samt de elever som har fyllt 16 år har möjlighet att överklaga ett beslut inom tre veckor från det datum då hon eller han fått ta del av detta (se avsnittet *Rätten att överklaga åtgärdsprogram*).⁶⁹

Att samarbeta med eleven och elevens vårdnadshavare (punkten 2)

Enligt skollagen ska eleven och elevens vårdnadshavare ges möjlighet att delta när ett åtgärdsprogram utarbetas.⁷⁰ I samtal med

⁶⁶ Se exempel på en blankett för att dokumentera ett beslut om att inte utarbeta ett åtgärdsprogram i bilaga 2.

⁶⁷ 29 kap. 10 § skollagen samt 21 § förvaltningslagen.

⁶⁸ Se Justitieombudsmannens uttalande om att underrättelser om myndighetsbeslut som kan överklagas bör ske skriftligen. Riksdagen, redogörelse 1999/2000:JO1.

⁶⁹ Enligt 29 kap. 10 § skollagen ska vissa bestämmelser i förvaltningslagen tillämpas vid ärenden som avser myndighetsutövning mot enskild. Det gäller bland annat 15 § om anteckning av uppgifter och 16–17 §§ om en parts rätt att få ta del av uppgiften.

⁷⁰ 3 kap. 9 § skollagen.

skolan kan de ge sin syn på skolsituationen, elevens styrkor och svårigheter samt komma med egna förslag till åtgärder. Studier visar att det har stor betydelse att elever och deras vårdnadshavare är aktiva vid utarbetandet av ett åtgärdsprogram för att programmet ska vara framgångsrikt.⁷¹ Eleverna är själva experter på sin egen skolsituation och deras åsikter kring utformningen av åtgärdsprogrammet är av stor betydelse för att det ska lyckas. I vissa fall kan det vara värdefullt för eleven och elevens vårdnadshavare att få ta med sig extern kompetens vid utarbetandet av åtgärdsprogrammet, till exempel någon som arbetar med habilitering kring eleven eller en person som kan ge språkligt stöd. Det är emellertid alltid skolan som slutligen beslutar om åtgärderna.

Det kan också vara bra att eleven och elevens vårdnadshavare får en möjlighet att i lugn och ro ta ställning till de åtgärder som skolan anser behöver vidtas, *innan* skolan fattar ett formellt beslut om vad åtgärdsprogrammet ska innehålla.

I de fall där eleven, elevens vårdnadshavare och skolan har olika uppfattningar om åtgärderna är det rektorn som ansvarar för att försöka få till stånd ett fungerande samarbete. Skolan kan emellertid alltid utarbeta ett åtgärdsprogram med åtgärder som rör undervisningen och lärmiljöerna inom verksamheten, även om man inte är överens. Elevens vårdnadshavare samt de elever som har fyllt 16 år har dock möjlighet att överklaga åtgärdsprogrammet om de upplever att innehållet inte motsvarar stödbehovet (se avsnittet *Rätten att överklaga åtgärdsprogram*).

Att utarbeta och dokumentera åtgärdsprogrammet (punkterna 1 och 6)

Det är rektorn som ansvarar för att det finns fungerande rutiner på skolenheten för att utarbeta och dokumentera åtgärdsprogram. Rektorn behöver också se till att all personal som kan få ett sådant uppdrag känner till dessa rutiner. Detta är inte något som rektorn kan delegera till någon annan i personalen.⁷²

Den som utarbetar ett åtgärdsprogram kan utgå från följande två delar:

⁷¹ Skolverket, *Särskilt stöd i grundskolan. En sammanställning av senare års forskning och utvärdering*, 2011, sid. 49.

⁷² 2 kap. 10 § skollagen.

Behov av särskilt stöd

I den första delen av åtgärdsprogrammet anges de behov av särskilt stöd som eleven har. Denna del kan överföras från den pedagogiska bedömningen i utredningen som handlar om elevens behov av särskilt stöd. Utöver den pedagogiska bedömningen finns inget skäl till att ta in ytterligare uppgifter från utredningen i åtgärdsprogrammet. Det är onödigt att uppgifter som kan vara av integritetskänslig karaktär förekommer i fler dokument än nödvändigt.⁷³

Åtgärder

I den andra delen av åtgärdsprogrammet anges de åtgärder som bedöms vara relevanta. Det är viktigt att de åtgärder som skolan utarbetar och dokumenterar är kopplade till både elevens behov av särskilt stöd samt till kunskapsmålen i läroplanen eller till de kunskapskrav som minst ska uppnås.⁷⁴ Åtgärder behöver vidare vara konkreta och utvärderingsbara,⁷⁵ vilket innebär att det måste framgå på vilket sätt och i vilken omfattning eleven ska få stöd.

Konkreta och utvärderingsbara åtgärder gör att åtgärdsprogrammet kan fungera som ett praktiskt redskap i vardagen, samtidigt som det underlättar för eleven och elevens vårdnadshavare att ta ställning till om de upplever att åtgärder är relevanta. Det gör det också möjligt att på ett bra sätt följa upp och utvärdera hur åtgärdsprogrammet fungerar.⁷⁶

Åtgärder kan handla om att tillgodose ett specifikt stödbehov i ett eller flera ämnen. Det kan även handla om mer regelbundna specialpedagogiska insatser under längre tid, såsom en regelbunden kontakt med speciallärare.⁷⁷ En annan möjlig åtgärd är tillgång till en elevassistent som stödjer eleven under hela skoldagen. Om en elev vistas i fritidshem är det viktigt att de åtgärder som utarbetas för tiden där är anpassade till elevens situation och behov av särskilt stöd i den specifika lärmiljön.

⁷³ *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*, prop. 2013/14:160, sid. 29.

⁷⁴ Se rubriken *Bedömningen av stödbehovet görs utifrån kunskapsmålen och kunskapskraven* i avsnittet *Kort om stödinsatser* på sid. 11 för en beskrivning av vad som gäller för olika skolformer och verksamheter.

⁷⁵ *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*, prop. 2013/14:160, sid. 29–30.

⁷⁶ *Ibid.*, sid. 29.

⁷⁷ *Ibid.*, sid. 29.

Åtgärder som genomförs i fritidshemmet kan även bidra positivt till elevens måluppfyllelse.

Åtgärder som handlar om placering i särskild undervisningsgrupp, enskild undervisning eller anpassad studiegång kan också komma i fråga (se mer under rubriken *Särskild undervisningsgrupp, enskild undervisning och anpassad studiegång* nedan).

De åtgärder som skolan utarbetar behöver handla om stödinsatser som ges i de olika lärmiljöerna inom verksamheten. I de fall som skolan och eleven kommer överens om åtgärder som ska ske utanför skoltid ska dessa inte dokumenteras i åtgärdsprogrammet, eftersom det är skolan som är ansvarig för att det särskilda stödet ges.⁷⁸

Formalia för att dokumentera ett beslut om åtgärdsprogram (punkterna 1, 6 och 7)

Ett åtgärdsprogram ska dokumenteras och beslutas skriftligt.⁷⁹ Beslutet ska ange vem det gäller, vilket lagrum beslutet grundar sig på och datum för när beslutet fattades. Det ska också innehålla skälen för beslutet samt undertecknas av beslutsfattaren.⁸⁰ Ett beslut om åtgärdsprogram undertecknas av rektorn eller den i personalen som har fått i uppdrag att fatta beslut om åtgärdsprogrammet. I det senare fallet kan det vara bra om det framgår vilken befattning på skolan den personen har. Om programmet innebär beslut om särskild undervisningsgrupp, enskild undervisning eller anpassad studiegång är det alltid rektorn som fattar beslut.⁸¹ Beslutet behöver också delges eleven och elevens vårdnadshavare.⁸²

För att skapa en tydlig ansvarsfördelning, och garantera att åtgärderna sätts in, följs upp och utvärderas är det viktigt att det framgår av åtgärdsprogrammet vem eller vilka som är ansvariga för att genomföra olika insatser samt vilken befattning dessa personer har. Enligt skollagen ska det också framgå när

⁷⁸ *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*, prop. 2013/14:160, sid. 30.

⁷⁹ Se exempel på en blankett för att dokumentera ett beslut om åtgärdsprogram i bilaga 2.

⁸⁰ 29 kap. 10 § skollagen samt 21 § förvaltningslagen.

⁸¹ 3 kap. 9 § skollagen.

⁸² Se Justitieombudsmannens uttalande om att underrättelser om myndighetsbeslut som kan överklagas bör ske skriftligen. Riksdagen, redogörelse 1999/2000:JO1.

åtgärderna kommer att följas upp och utvärderas, samt vem som är ansvarig för uppföljningen respektive utvärderingen.⁸³

Skolan behöver, liksom vid beslut om att inte utarbeta ett åtgärdsprogram, dokumentera vilket datum eleven och elevens vårdnadshavare har fått ta del av åtgärdsprogrammet. Detta behöver skolan göra eftersom elevens vårdnadshavare, samt de elever som har fyllt 16 år, har tre veckor på sig från detta datum att ta ställning till om de upplever att de åtgärder som skolan avser att vidta motsvarar elevens behov eller om de vill överklaga beslutet (se avsnittet *Rätten att överklaga åtgärdsprogram*).⁸⁴

Det förekommer även att åtgärdsprogrammet undertecknas av eleven och elevens vårdnadshavare, men detta är inget krav. De kan fortfarande överklaga åtgärdsprogrammet även om de har undertecknat det.

Särskild undervisningsgrupp, enskild undervisning och anpassad studiegång (punkten 4)

Särskilt stöd ska enligt skollagen som huvudregel ges inom den elevgrupp som eleven normalt tillhör.⁸⁵ Inom de obligatoriska skolformerna kan en elev under en tid få sitt behov av särskilt stöd tillgodosett genom enskild undervisning eller undervisning i en särskild undervisningsgrupp. Det är dock viktigt att skolan först prövar alternativet att låta eleven gå kvar i den ordinarie gruppen med särskilt stöd, om detta bedöms fungera för eleven. Detsamma gäller även innan det fattas ett beslut om anpassad studiegång.

I de fall som en elev är i behov av särskild undervisningsgrupp, enskild undervisning eller anpassad studiegång är det viktigt att alltid utgå från elevens behov vad gäller ämnen, omfattning och tidsperiod. I dessa fall är det inte tillräckligt att enbart ange beteckningen särskild undervisningsgrupp, enskild undervisning eller anpassad studiegång som en åtgärd, utan skolan behöver även specificera vilka åtgärder man avser att arbeta med i olika lärmiljöer inom verksamheten. Det är alltid nödvändigt att involvera elevhälsan i det här arbetet.

⁸³ 3 kap. 9 § skollagen.

⁸⁴ Enligt 29 kap. 10 § skollagen ska vissa bestämmelser i förvaltningslagen tillämpas vid ärenden som avser myndighetsutövning mot enskild, bland annat 15 § om anteckning av uppgifter och 16–17 §§ om en parts rätt att få ta del av uppgiften.

⁸⁵ 3 kap. 7 § skollagen.

Det är rektorn som beslutar om placering i särskild undervisningsgrupp, enskild undervisning eller anpassad studiegång. Dessa beslut kan rektorn inte delegera till någon annan i personalen.⁸⁶ Rektorn har också ett ansvar för att sådana åtgärder kontinuerligt följs upp och utvärderas, och det är viktigt att skolan strävar efter att eleven ska återgå till den ordinarie gruppen eller läsa efter den ordinarie timplanen när det är möjligt.

Innan rektorn fattar ett beslut om dessa åtgärder ska samrådske med eleven och elevens vårdnadshavare.⁸⁷ Det är också viktigt att informera eleven och elevens vårdnadshavare om vad särskild undervisningsgrupp, enskild undervisning eller anpassad studiegång innebär samt att dessa beslut är möjliga att överklaga. Ett beslut om särskild undervisningsgrupp, enskild undervisning eller anpassad studiegång får inte ersätta en prövning om att placera eleven i en annan skolform (se avsnittet *Utreda behov av särskilt stöd*, under rubriken *Att utreda mottagande i andra skolformer*).

Särskild undervisningsgrupp kan betyda undervisning i en annan gruppering inom skolenheten, eller undervisning i andra lokaler med annan personal i en kommungemensam grupp, ibland i så kallade skoldaghem eller resursskolor. Förutom inlärningsproblematik kan social problematik eller olika funktionsnedsättningar ligga till grund för bedömningen att en elevs behov bättre kan tillgodoses i en annan undervisningsgrupp än den ordinarie. När det gäller placering i så kallade skoldaghem eller andra typer av kommungemensamma grupper bottenar detta ofta i en komplicerad social situation och eleven kan då också ha behov av annat stöd än det rent pedagogiska. Det handlar således om elever med en mer komplex problematik, där inkluderande åtgärder inom den ordinarie klassens ram inte har gett förväntade resultat. Eleverna får i stället omfattande åtgärder utanför den ordinarie klassens ram under hela, eller stora delar av, skoldagen.

Beslut om *enskild undervisning* fattas ofta på grund av en liknande problematik, men i stället för att undervisningen ges i en särskild undervisningsgrupp ges den enskilt. Att en elev vid ett eller ett par tillfällen i veckan får sin undervisning utanför den ordinarie klassens ram, tillsammans med andra elever eller ensam, är inte detsamma som särskild undervisningsgrupp

⁸⁶ 3 kap. 9 § skollagen.

⁸⁷ 29 kap. 10 § skollagen, se även *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, prop. 2009/10:165, sid. 292.

eller enskild undervisning. Det avgörande för om åtgärden ska betraktas som en placering i en särskild undervisningsgrupp eller enskild undervisning handlar framför allt om hur långvarig och omfattande placeringen är.

Anpassad studiegång innebär att skolan gör avvikelser för en enskild elev från den timplan, den undervisningstid eller de ämnen och de mål som gäller för utbildningen. Ett beslut om anpassad studiegång måste föregås av noggranna överväganden, eftersom det kan innebära att eleven lämnar skolan utan fullständig utbildning och utan behörighet till gymnasieskolans nationella program. Därför är det viktigt att avvikelserna inte är mer omfattande än nödvändigt och att det görs noggranna överväganden omkring vilka delar av ett ämne som det är lämpligt att göra avvikelser ifrån. Om eleven kan delta i åtminstone delar av undervisningen i ett ämne ökar elevens förutsättningar att i ett senare skede kunna göra en prövning och därmed få ett betyg i ämnet.

Åtgärder i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan (punkten 5)

För gymnasieskolan gäller speciella regler om en elev riskerar att inte få godkända betyg på en eller flera kurser. Om en elev får betyget F på en kurs har hon eller han rätt att gå om kursen en gång. Har eleven fått betyget F på flera kurser kan en åtgärd vara att eleven går om ett läsår. Det är rektorn som fattar det beslutet, efter att ha samrått med eleven, berörda lärare och, i de fall eleven inte är myndig, med elevens vårdnadshavare. En annan åtgärd kan vara att en elev med påtagliga studiesvårigheter ges en möjlighet att reducera det nationella program som hon eller han går på.⁸⁸

Åtgärden *reducerat program* innebär att en elev befrias från undervisningen i en eller flera kurser, eller från det avslutande gymnasiearbetet. Om en elev har följt ett reducerat program får skolan inte utfärda en gymnasieexamen, och det får konsekvenser för elevens möjligheter att studera vidare. Därför är det viktigt att ett sådant beslut föregås av noggranna överväganden, och det är endast lämpligt om eleven har påtagliga studiesvårigheter och själv vill det. Rektorn behöver informera eleven och elevens vårdnadshavare om vad ett beslut om reducerat program innebär för elevens möjligheter att studera vidare.

⁸⁸ 9 kap. 1 § och 5–6 §§ gymnasieförordningen.

Om en elev bedöms ha behov av förlängd undervisning på ett nationellt program och förlängningen av utbildningen innebär längre tid än tre år, är det huvudmannen som måste fatta beslut om detta.⁸⁹ Eleven kan ha behov av förlängd undervisning om hon eller han har läst ett reducerat program, eller om det finns särskilda skäl för det. Det kan till exempel handla om elever som har svårt att koncentrera sig på för många kurser samtidigt. För dessa elever kan en sådan åtgärd underlätta måluppfyllelsen, eftersom de då får möjlighet att koncentrera sig på färre kurser åt gången.

För gymnasiesärskolan gäller speciella regler om en elev riskerar att inte få godkända betyg på en eller flera kurser. Om en elev inte fått lägst betyget E på en kurs har hon eller han rätt att gå om kursen en gång. Har eleven slutfört kursen två gånger och inte fått lägst betyget E får eleven gå om kursen ytterligare en gång om det finns särskilda skäl.⁹⁰ En annan åtgärd kan vara att en elev som har påtagliga studiesvårigheter eller saknar förutsättningar att klara av ett fullständigt program ges en möjlighet att reducera det nationella program som hon eller han går på. Åtgärden reducerat program innebär att en elev befrias från undervisningen i en eller flera kurser, eller från det avslutande gymnasiesärskolearbetet.⁹¹

Ett samlat åtgärdsprogram (punkten 3)

Om en elev är i behov av särskilt stöd i flera ämnen eller i flera olika lärmiljöer inom verksamheten utarbetar skolan ett samlat åtgärdsprogram för eleven. Ett sådant samlat åtgärdsprogram ger en överblick och kan tydliggöra det behov av särskilt stöd som eleven har. Det bör emellertid framgå av åtgärdsprogrammet vem som ansvarar för respektive åtgärd.

⁸⁹ 9 kap. 7 § gymnasieförordningen.

⁹⁰ 9 kap. 1 § och 5 § gymnasieförordningen.

⁹¹ 9 kap. 6 § gymnasieförordningen.

5. Genomföra, följa upp och utvärdera åtgärdsprogram

AKTUELLA BESTÄMMELSER

De allmänna råden i denna del utgår från bestämmelser i skollagen och läroplanerna.⁹²

ALLMÄNNA RÅD

.....

Rektorn bör

1. besluta om att avsluta åtgärdsprogrammet när det bedöms att eleven inte längre är i behov av särskilt stöd.

Den som ansvarar för att genomföra, följa upp och utvärdera åtgärdsprogrammet bör

2. så snart åtgärdsprogrammet är beslutat se till att alla som är involverade i arbetet med programmet inleder sitt arbete med att genomföra åtgärderna,
 3. tillsammans med dem som är involverade i arbetet kontinuerligt följa upp och utvärdera om åtgärderna utgör ett tillräckligt stöd för eleven, eller om andra eller kompletterande åtgärder behöver vidtas, samt
 4. ge eleven och elevens vårdnadshavare möjlighet att medverka vid utvärderingen av åtgärdsprogrammet.
-

KOMMENTARER

Att genomföra åtgärderna (punkten 2)

Rektorn, eller den i personalen som har fått i uppdrag av rektorn att samordna arbetet med ett åtgärdsprogram, behöver försäkra sig om att alla som är involverade i arbetet med åtgärderna har tillgång till programmets innehåll. Så snart åtgärdsprogrammet är beslutat är det av vikt att arbetet med åtgärderna inleds.

Det är betydelsefullt att tydliggöra för eleven att de aktiviteter som genomförs i samband med olika moment i undervisningen är kopplade till kunskapsmålen i läroplanen eller till de kunskapskrav som minst ska uppnås. Läraren ansvarar för att

⁹² 1 kap. 10 §, 2 kap. 25 §, 3 kap. 4 § och 9–12 §§, 4 kap. 4–5 §§ skollagen, Lgr 11 avsnitt 2.2 och 2.4, Lgy 11 avsnitt 2.5 och 2.6.

leda undervisningen och tydliggöra på vilket sätt olika moment i undervisningen är kopplade till de förmågor som eleverna ska ges möjlighet att utveckla.⁹³ Att tydliggöra hur aktiviteterna i undervisningen är kopplade till kunskapsmålen eller kunskapskraven kan göra eleven mer delaktig i arbetet, vilket är betydelsefullt för motivationen och viljan att lära. Det är också viktigt att uppmärksamma och uppmuntra elevens starka sidor och samtidigt hjälpa eleven i de situationer som utredningen pekat ut som problematiska. Att ta vara på och stärka elevens eget engagemang och vilja till utveckling är alltid en utgångspunkt i arbetet med åtgärdsprogram.

Att följa upp och utvärdera åtgärderna (punkten 3 och 4)

Det är rektorn, eller den som har fått i uppdrag av rektorn att samordna arbetet med ett åtgärdsprogram, som ansvarar för att se till att arbetet med åtgärdsprogrammet följs upp och utvärderas.

Med *uppföljning* avses den ansvariga personalens kontinuerliga arbete med att följa upp åtgärderna i vardagen. Varje person som ansvarar för en åtgärd ser då till att det som är bestämt verkligen genomförs, och bedömer fortlöpande om det egna arbetssättet är effektivt eller om det måste förändras för att eleven ska ges förutsättningar att utvecklas i riktning mot kunskapsmålen i läroplanen eller mot att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås.

En *utvärdering* av åtgärderna är en mer systematisk analys och helhetsbedömning som den ansvariga personalen gör av hur åtgärderna har fungerat. Vid en inplanerad tidpunkt gör skolan en utvärdering av åtgärdsprogrammet. Det finns inte reglerat i skollagen hur denna utvärdering ska ske, men eleven och elevens vårdnadshavare bör ges möjlighet att delta i utvärderingen. Inför utvärderingstillfället kan det vara värdefullt att de i personalen som har varit involverade i arbetet med åtgärderna har gjort en gemensam utvärdering som en förberedelse.

I samband med det inplanerade utvärderingstillfället med eleven och elevens vårdnadshavare utvärderas åtgärderna i åtgärdsprogrammet. Då finns det en möjlighet att samtala om bland annat följande frågor: Har åtgärderna genomförts och har de fungerat? Hur utvecklas eleven i riktning mot kunskapsmålen i läroplanen eller mot kunskapskraven? Behöver åtgärdsprogrammet revideras? Vid utvärderingstillfället är det betydelse-

⁹³ Se mer i Skolverkets allmänna råd (SKOLF 2011:149), *Planering och genomförande av undervisningen*.

fullt att eleven själv får möjlighet att beskriva sina behov och sin egen upplevelse av hur det särskilda stödet fungerar. Eleven och elevens vårdnadshavare kan i vissa fall ha behov av att ta med sig extern kompetens vid utvärderingen av åtgärdsprogrammet.

Hur ofta det är lämpligt att följa upp och utvärdera ett åtgärdsprogram beror på elevens behov av särskilt stöd. Behovet av uppföljning och utvärdering kan skifta över tid. En elevs åtgärdsprogram kan under vissa perioder behöva följas upp och utvärderas oftare för att kunna avgöra om åtgärderna är adekvata. Under andra perioder, då åtgärderna fungerar bra, kan åtgärdsprogrammet följas upp och utvärderas mer sällan. Det är rektorn, eller den i personalen som har fått i uppdrag av rektorn att besluta om ett åtgärdsprogram, som i det enskilda fallet måste avgöra hur ofta det är lämpligt att göra utvärderingar.

Att förändra åtgärderna och besluta om ett nytt åtgärdsprogram (punkten 3 och 4)

I de fall som en utvärdering visar att åtgärderna i ett program behöver förändras utarbetas ett nytt åtgärdsprogram. Vid beslut om ett nytt åtgärdsprogram behöver också formalian i programmet ses över, eftersom ett nytt beslut om åtgärdsprogram kan överklagas (se avsnittet *Utarbeta åtgärdsprogram*, under rubriken *Formalia för att dokumentera ett beslut om åtgärdsprogram*). I vissa fall kan det även finnas behov av att göra ytterligare utredningar, innan skolan kan göra en ny bedömning av vilka åtgärder som är lämpliga.

Om skolan tillsammans med eleven och elevens vårdnadshavare kommer fram till att åtgärdsprogrammet fungerar, men att de tidigare beslutade åtgärderna skulle behöva pågå under en längre tid, utarbetas även då ett nytt åtgärdsprogram. Skolan kan i dessa fall kopiera det tidigare åtgärdsprogrammet, föra in eventuella kompletteringar eller stryka någon åtgärd som inte längre är aktuell. Programmet förses därefter med ett nytt beslutsdatum och namnunderskrifter. Det behöver inte göras något formellt avslut av det tidigare åtgärdsprogrammet när ett nytt åtgärdsprogram utarbetas. Det är emellertid viktigt att vara uppmärksam på om åtgärderna verkligen ger resultat. Det förekommer att samma åtgärder pågår mycket länge, även om det inte syns direkta resultat av åtgärderna.⁹⁴

⁹⁴ Skolverket, *Särskilt stöd i grundskolan. En sammanställning av senare års forskning och utvärdering*, 2011, sid. 42.

Att avsluta åtgärdsprogrammet (punkten 1)

Det varierar under hur lång tid elever är i behov av särskilt stöd. Vissa elever kommer att ha ett åtgärdsprogram under en kort tid, medan andra elever behöver särskilt stöd och åtgärdsprogram under hela sin skoltid på grund av till exempel en funktionsnedsättning, psykosocial problematik eller psykisk ohälsa.

När det bedöms att eleven inte längre är i behov av särskilt stöd avslutas åtgärdsprogrammet, efter samråd med eleven och elevens vårdnadshavare. Det är rektorn, eller den i personalen som rektorn har delegerat ansvaret för att besluta om åtgärdsprogrammet till, som ansvarar även för att avsluta programmet.⁹⁵

Efter att programmet har avslutats kan stöd ges i form av extra anpassningar vilket inte kräver ett åtgärdsprogram. Det kan också vara tillräckligt för eleven med den ledning och stimulans som alla elever ska ges i undervisningen.

Av skollagens bestämmelser följer att det särskilda stödet emellertid inte alltid ska dras in så fort eleven har uppnått de kunskapskrav som minst ska uppnås.⁹⁶ Eleven kan i vissa fall ha ett fortsatt behov av särskilt stöd. Det kan handla om en elev med dyslexi, hörselnedsättning eller koncentrationssvårigheter som utan det särskilda stödet skulle riskera att inte kunna nå de kunskapskrav som minst ska uppnås. I dessa fall avslutas inte åtgärdsprogrammet utan i stället utarbetas ett nytt åtgärdsprogram.

Skolan behöver dokumentera det formella beslutet om att avsluta ett åtgärdsprogram eftersom det är möjligt att överklaga även detta beslut (se avsnittet *Rätten att överklaga åtgärdsprogram*).⁹⁷ Ett beslut om att avsluta ett åtgärdsprogram ska vara skriftligt och innehålla vissa formalia, som är desamma som vid beslut om åtgärdsprogram (se avsnittet *Utarbeta åtgärdsprogram* under rubriken *Formalia för att dokumentera ett beslut om åtgärdsprogram*).

⁹⁵ 2 kap. 10 § skollagen.

⁹⁶ 3 kap. 3 § skollagen.

⁹⁷ Se exempel på en blankett för beslut om att avsluta ett åtgärdsprogram i bilaga 2.

6. Rätten att överklaga åtgärdsprogram

AKTUELLA BESTÄMMELSER

De allmänna råden i denna del utgår från bestämmelser i skollagen.⁹⁸

ALLMÄNNA RÅD

Rektorn bör

1. se till att informationen om att överklaga ett beslut om åtgärdsprogram är formulerad på ett sådant sätt att eleven och elevens vårdnadshavare förstår hur de ska gå tillväga.

KOMMENTARER

Informera om rätten att överklaga (punkten 1)

Om eleven eller elevens vårdnadshavare är missnöjda med ett beslut om åtgärdsprogram som skolan fattat kan eleven eller elevens vårdnadshavare enligt skollagen överklaga beslutet.⁹⁹ Detta gäller både själva innehållet i ett åtgärdsprogram och ett beslut om att inte utarbeta åtgärdsprogram. En elev får själv överklaga från det år hon eller han fyller 16 år, men elevens vårdnadshavare har fortfarande rätt att överklaga fram till att eleven fyller 18 år.¹⁰⁰ Om eleven har två vårdnadshavare måste båda stå bakom överklagandet för att det ska vara giltigt.

När ett beslut om åtgärdsprogram är fattat behöver skolan underrätta eleven och elevens vårdnadshavare om att beslutet kan överklagas och hur man går tillväga. Detta behöver ske skriftligt, och det är viktigt att skolan försäkras om att elevens vårdnadshavare, och de elever som har fyllt 16 år, har förstått att de har en möjlighet att överklaga.¹⁰¹ Det kan till

⁹⁸ 28 kap. 16 §, 29 kap. 10 § och 12 § skollagen.

⁹⁹ Beslut om särskild undervisningsgrupp, enskild undervisning och anpassad studiegång kan överklagas särskilt enligt 28 kap. 16 §.

¹⁰⁰ 29 kap. 12 § skollagen.

¹⁰¹ Se Justitieombudsmannens uttalande om att underrättelser om myndighetsbeslut som kan överklagas bör ske skriftligen. Riksdagen, redogörelse 1999/2000:JOI.

exempel innebära att se till att informationen finns på lättillgänglig svenska samt översatt till de nationella minoritetsspråken och de vanligaste invandrarspråken i kommunen.

Hur man går tillväga för att överklaga (punkten 1)

Det är Skolväsendets överklagandenämnd som beslutar om överklaganden av ett åtgärdsprogram. Om elevens vårdnadshavare, eller en elev som har fyllt 16 år, vill överklaga ett beslut om åtgärdsprogram skriver de ned vilket beslut som de vill överklaga och vad de istället skulle önska. Det är viktigt att de motiverar varför de anser att beslutet bör ändras. Elevens vårdnadshavare, eller eleven, överlämnar eller skickar därefter överklagandet till skolan, så att skolan kan ta del av argumenten och eventuellt ändra sitt beslut.¹⁰²

Den som vill överklaga ett beslut måste göra detta inom tre veckor från den dag som hon eller han fick ta del av beslutet.¹⁰³ Skolan kan då välja att, helt eller delvis, ändra sitt beslut om åtgärdsprogram i enlighet med vad elevens vårdnadshavare eller eleven begär. Om skolan helt ändrar beslutet blir det inte något överklagande, och då ska inte heller några handlingar skickas in till Skolväsendets överklagandenämnd.

Har överklagandet kommit in för sent avvisas det av skolan. Beslutet om att skolan av detta skäl inte kommer att behandla överklagandet ska vårdnadshavarna få skriftligt, med information om att det kan överklagas.¹⁰⁴ Detta beslut arkiverar skolan tillsammans med den övriga dokumentationen i samma ärende.

Om skolan inte ändrar sitt beslut i enlighet med överklagandet skickas detta och skolans eventuella synpunkter, det vill säga skolans yttrande, till Skolväsendets överklagandenämnd inom en vecka. Om överklagandet gäller ett beslut om att *inte* utarbeta ett åtgärdsprogram utgår skolans yttrande från den utredning om elevens behov som skolan har gjort. Gäller överklagandet däremot innehållet i själva åtgärdsprogrammet grundar sig skolans yttrande på skrivningarna i detta. I det senare fallet ska skolan också bifoga den eller de utredningar som ligger till grund för åtgärdsprogrammet. I sitt yttrande till överklagandenämnden ska skolan bemöta vårdnadshavarnas synpunkter och invändningar.

¹⁰² 29 kap. 10 § skollagen.

¹⁰³ 23 § förvaltningslagen.

¹⁰⁴ 21–24 §§ förvaltningslagen.

När ärendet kommit in till nämnden prövas det. Då kan nämnden antingen fastställa eller upphäva skolans beslut. Om det beslut som har överklagats upphävs ska ärendet om det behövs skickas tillbaka till rektorn på skolan, som då får se över beslutet om åtgärdsprogrammet på nytt.¹⁰⁵

Offentlighet och sekretess (punkten 1)

När överklagandet kommit in till Skolväsendets överklagandenämnd registreras det och blir en allmän handling. Enligt offentlighetsprincipen har alla rätt att ta del av allmänna handlingar, men i många fall begränsas den rätten genom sekretess. Hos nämnden gäller sekretess i ärenden för uppgifter som handlar om en enskilds personliga förhållanden om det kan antas att hon, han eller någon närstående lider men om uppgiften röjs. Överklagandenämndens beslut i ärenden blir offentliga så snart de lämnar myndigheten i färdigt skick per post.

Vägledande beslut av överklagandenämnden (punkten 1)

På Skolväsendets överklagandenämnds webbplats, www.overklagandenamnden.se, finns beslut som fattats i olika ärenden som gäller åtgärdsprogram. Dessa beslut kan ge en vägledning för skolor, elever och elevers vårdnadshavare om hur bestämmelserna om särskilt stöd kan tolkas i enskilda fall.

¹⁰⁵ 28 kap. 16 § skollagen.

Referenser

Lagar

Förvaltningslagen (SFS 1986:223)

Föräldrabalken (SFS 1949:381)

Offentlighets- och sekretesslagen (SFS 2009:400)

Personuppgiftslagen (SFS 1998:204)

Skollagen (SFS 2010:800)

Förordningar

Förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet

Förordningen (SKOLFS 2010:255) om läroplan för grundsärskolan

Förordningen (SKOLFS 2010:250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall

Förordningen (SKOLFS 2010:251) om läroplan för sameskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall

Förordningen (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan

Förordningen (SKOLFS 2013:148) om läroplan för gymnasiesärskolan

Förordning (SKOLFS 2012:101) om läroplan för vuxenutbildningen

Gymnasieförordningen (SFS 2010:2039)

Förarbeten

Regeringens proposition 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet.*

Regeringens proposition 2013/14:160, *Tid för undervisning – lärarens arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram.*

Regeringens proposition 2013/14:148, *Vissa skollagsfrågor.*

Skolverkets allmänna råd

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2011:149) *Planering och genomförande av undervisningen.*

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2012:10) *Arbetet mot diskriminering och kränkande behandling.*

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2012:98) *Systematiskt kvalitetsarbete för skolväsendet.*

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2013:20) *Mottagande i grundskolan och gymnasieskolan.*

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2013:163) *Utvecklings- samtalet och den skriftliga individuella utvecklingsplanen.*

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2013:179) *Förskolan.*

Övrigt

Riksdagen, *Justitieombudsmannens ämbetsmannaberättelse*, Redogörelse 1999/2000:JO1.

Skolverket, *Särskilt stöd i grundskolan. En sammanställning av senare års forskning och utvärdering*, 2011.

Bilaga 1 Aktuella bestämmelser

De allmänna råden utgår från följande bestämmelser.

Skollagen (2010:800)

1 kap. Inledande bestämmelser

Syftet med utbildningen inom skolväsendet

4 § Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.

Lika tillgång till utbildning

8 § Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag.

I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder.

Likvärdig utbildning

9 § Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas.

Särskild hänsyn till barnets bästa

10 § I all utbildning och annan verksamhet enligt denna lag som rör barn ska barnets bästa vara utgångspunkt. Med barn avses varje människa under 18 år.

Barnets inställning ska så långt det är möjligt klarläggas. Barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

2 kap. Huvudmän och ansvarsfördelning

Huvudmannens ansvar för utbildningen

8 § Huvudmannen ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och de bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar.

Kommuners resursfördelning

8 a § Kommuner ska fördela resurser till utbildning inom skolväsendet efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov.

Rektor och förskolechef

10 § Rektorn och förskolechefen beslutar om sin enhets inre organisation och ansvarar för att fördela resurser inom enheten efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov. Rektorn och förskolechefen fattar i övrigt de beslut och har det ansvar som framgår av särskilda föreskrifter i denna lag eller andra författningar.

Rektorn och förskolechefen får uppdra åt en anställd eller en uppdragstagare vid förskole- eller skolenheten som har tillräcklig kompetens och erfarenhet att fullgöra enskilda ledningsuppgifter och besluta i frågor som avses i första stycket, om inte annat anges.

Elevhälsans omfattning

25 § För eleverna i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska det finnas elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas.

För medicinska, psykologiska och psykosociala insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator. Vidare ska det finnas tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses.

3 kap. Barns och elevers utveckling mot målen

Tillämpningsområde

2 § Om inte något annat anges gäller bestämmelserna i detta kapitel samtliga skolformer och fritidshemmet.

Barnens och elevernas lärande och personliga utveckling

3 § Alla barn och elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Elever som till följd av funktionsnedsättning har svårt att uppfylla de olika kunskapskrav som finns ska ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser. Elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.

Information om barnets och elevens utveckling

4 § Eleven och elevens vårdnadshavare och vårdnadshavare för ett barn i förskolan ska fortlöpande informeras om elevens eller barnets utveckling.

Stöd i form av extra anpassningar

5 a § Om det inom ramen för undervisningen eller genom resultatet på ett nationellt prov, genom uppgifter från lärare, övrig skolpersonal, en elev eller en elevs vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att det kan befaras att en elev inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås, ska eleven skyndsamt ges stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen, såvida inte annat följer av 8 §.

Särskilt stöd

6 § Bestämmelserna om särskilt stöd i 7–12 §§ gäller inte i förskolan, kommunal vuxenutbildning, särskild utbildning för vuxna och utbildning i svenska för invandrare.

7 § Särskilt stöd får ges i stället för den undervisning eleven annars skulle ha deltagit i eller som komplement till denna. Det särskilda stödet ska ges inom den elevgrupp som eleven tillhör om inte annat följer av denna lag eller annan författning.

Utredning

8 § Om det inom ramen för undervisningen eller genom resultatet på ett nationellt prov, genom uppgifter från lärare, övrig skolpersonal, en elev eller en elevs vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att det kan befaras att en elev inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås, trots att stöd har getts i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen, ska detta anmälas till rektorn. Detsamma gäller om det finns särskilda skäl att anta att sådana anpassningar inte skulle vara tillräckliga. Rektorn ska se till att elevens behov av särskilt stöd skyndsamt utreds. Behovet av särskilt stöd ska även utredas om eleven uppvisar andra svårigheter i sin skolsituation.

Samråd ska ske med elevhälsan, om det inte är uppenbart obehövligt.

Om en utredning visar att en elev är i behov av särskilt stöd, ska han eller hon ges sådant stöd.

Åtgärdsprogram

9 § Ett åtgärdsprogram ska utarbetas för en elev som ska ges särskilt stöd. Av programmet ska behovet av särskilt stöd och hur det ska tillgodoses framgå. Av programmet ska det också framgå när åtgärderna ska följas upp och utvärderas och vem som är ansvarig för uppföljningen respektive utvärderingen. Eleven och elevens vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta när ett åtgärdsprogram utarbetas.

Åtgärdsprogrammet beslutas av rektorn. Om beslutet innebär att särskilt stöd ska ges i en annan elevgrupp eller enskilt enligt 11 § eller i form av anpassad studiegång enligt 12 § får rektorn inte överlåta sin beslutanderätt till någon annan.

Om en utredning enligt 8 § visar att eleven inte behöver

särskilt stöd, ska rektorn eller den som rektorn har överlåtit beslutanderätten till i stället besluta att ett åtgärdsprogram inte ska utarbetas.

Utformningen av det särskilda stödet i vissa skolformer

10 § För en elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan ska det särskilda stödet ges på det sätt och i den omfattning som behövs för att eleven ska ha möjlighet att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås.

Särskild undervisningsgrupp eller enskild undervisning

11 § Om det finns särskilda skäl, får ett beslut enligt 9 § för en elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan eller sameskolan innebära att särskilt stöd ska ges enskilt eller i en annan undervisningsgrupp (särskild undervisningsgrupp) än den som eleven normalt hör till.

Anpassad studiegång

12 § Om det särskilda stödet för en elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan eller sameskolan inte i rimlig grad kan anpassas efter elevens behov och förutsättningar, får ett beslut enligt 7 § innebära avvikelser från den timplan samt de ämnen och mål som annars gäller för utbildningen (anpassad studiegång).

Rektorn ansvarar för att en elev med anpassad studiegång får en utbildning som så långt det är möjligt är likvärdig med övrig utbildning i den aktuella skolformen.

4 kap. Kvalitet och inflytande

Huvudmannanivå

3 § Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

Enhetsnivå

4 § Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skol-enhetsnivå.

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under med-

verkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbetet vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet

5 § Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

Åtgärder

7 § Om det vid uppföljning, genom klagomål eller på annat sätt kommer fram att det finns brister i verksamheten, ska huvudmannen se till att nödvändiga åtgärder vidtas.

Rutiner för klagomål

8 § Huvudmannen ska ha skriftliga rutiner för att ta emot och utreda klagomål mot utbildningen. Information om rutinerna ska lämnas på lämpligt sätt.

10 kap. Grundskolan

Utvecklingssamtal och individuell utvecklingsplan

13 § I årskurs 1–5 ska läraren en gång per läsår, vid ett av utvecklingssamtalen, i en skriftlig individuell utvecklingsplan

1. ge omdömen om elevens kunskapsutveckling i förhållande till kunskapskraven i de ämnen som eleven får undervisning i, och
2. sammanfatta vilka insatser som behövs för att eleven ska nå kunskapskraven och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen.

Den individuella utvecklingsplanen får även innehålla omdömen om elevens utveckling i övrigt inom ramen för läroplanen, om rektorn beslutar det. Överenskommelser mellan läraren, eleven och elevens vårdnadshavare vid utvecklingssamtalet ska alltid dokumenteras i utvecklingsplanen.

Rektorn beslutar om utformningen av en sådan skriftlig information som ges i utvecklingsplanen.

Skriftlig information om elevens skolgång får ges även vid andra tillfällen än vid ett utvecklingssamtal.

Om ett åtgärdsprogram utarbetas behöver inte den skriftliga individuella utvecklingsplanen innehålla en sammanfattning av vilka insatser i form av särskilt stöd som eleven behöver för att nå kunskapskraven.

11 kap. Grundsärskolan

Utvecklingssamtal och individuell utvecklingsplan

16 § I årskurs 1–5 ska läraren en gång per läsår, vid ett av utvecklingssamtalen, i en skriftlig individuell utvecklingsplan

1. ge omdömen om elevens kunskapsutveckling i förhållande till kunskapskraven i de ämnen eller ämnesområden som eleven får undervisning i, och
2. sammanfatta vilka insatser som behövs för att eleven ska nå kunskapskraven och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen.

Den individuella utvecklingsplanen får även innehålla omdömen om elevens utveckling i övrigt inom ramen för läroplanen, om rektorn beslutar det. Överenskommelser mellan läraren, eleven och elevens vårdnadshavare vid utvecklingssamtalet ska alltid dokumenteras i utvecklingsplanen.

Rektorn beslutar om utformningen av en sådan skriftlig information som ges i utvecklingsplanen.

Skriftlig information om elevens skolgång får ges även vid andra tillfällen än vid ett utvecklingssamtal.

Om ett åtgärdsprogram utarbetas behöver inte den skriftliga individuella utvecklingsplanen innehålla en sammanfattning av vilka insatser i form av särskilt stöd som eleven behöver för att nå kunskapskraven.

16 a § I årskurs 6–9 ska läraren, om eleven får undervisning i ett ämnesområde eller ett ämne som eleven eller vårdnadshavaren inte begär betyg i, en gång per läsår, vid ett av utvecklingssamtalen, i en skriftlig individuell utvecklingsplan

1. ge omdömen om elevens kunskapsutveckling i förhållande till kunskapskraven i ämnesområdet eller ämnet som eleven får undervisning i, och

2. sammanfatta vilka insatser som behövs för att eleven ska nå kunskapskraven och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen i det ämnesområdet eller ämnet.

Rektorn beslutar om utformningen av en sådan skriftlig information som ges i utvecklingsplanen.

Skriftlig information om elevens skolgång får ges även vid andra tillfällen än vid ett utvecklingssamtal.

Om ett åtgärdsprogram utarbetas behöver inte den skriftliga individuella utvecklingsplanen innehålla en sammanfattning av vilka insatser i form av särskilt stöd som eleven behöver för att nå kunskapskraven.

12 kap. Specialskolan

Utvecklingssamtal och individuell utvecklingsplan

13 § I årskurs 1–6 ska läraren en gång per läsår, vid ett av utvecklingssamtalen, i en skriftlig individuell utvecklingsplan

1. ge omdömen om elevens kunskapsutveckling i förhållande till kunskapskraven i de ämnen eller ämnesområden som eleven får undervisning i, och
2. sammanfatta vilka insatser som behövs för att eleven ska nå kunskapskraven och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen.

Den individuella utvecklingsplanen får även innehålla omdömen om elevens utveckling i övrigt inom ramen för läroplanen, om rektorn beslutar det. Överenskommelser mellan läraren, eleven och elevens vårdnadshavare vid utvecklingssamtalet ska alltid dokumenteras i utvecklingsplanen.

Rektorn beslutar om utformningen av en sådan skriftlig information som ges i utvecklingsplanen.

Skriftlig information om elevens skolgång får ges även vid andra tillfällen än vid ett utvecklingssamtal.

Om ett åtgärdsprogram utarbetas behöver inte den skriftliga individuella utvecklingsplanen innehålla en sammanfattning av vilka insatser i form av särskilt stöd som eleven behöver för att nå kunskapskraven.

13 a § I årskurs 7–10 ska, om grundsärskolans kursplaner tillämpas och eleven får undervisning i ett ämnesområde eller ett ämne som eleven eller vårdnadshavaren inte begär betyg i, läraren en gång per läsår, vid ett av utvecklingssamtalen i en skriftlig individuell utvecklingsplan

1. ge omdömen om elevens kunskapsutveckling i förhållande till kunskapskraven i ämnesområdet eller ämnet som eleven får undervisning i, och
2. sammanfatta vilka insatser som behövs för att eleven ska nå kunskapskraven och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen i det ämnesområdet eller ämnet.

Rektorn beslutar om utformningen av en sådan skriftlig information som ges i utvecklingsplanen.

Skriftlig information om elevens skolgång får ges även i andra fall än vad som följer av första stycket och även vid andra tillfällen än vid ett utvecklingssamtal.

Om ett åtgärdsprogram utarbetas behöver inte den skriftliga individuella utvecklingsplanen innehålla en sammanfattning av vilka insatser i form av särskilt stöd som eleven behöver för att nå kunskapskraven.

13 kap. Sameskolan

Utvecklingssamtal och individuell utvecklingsplan

13 § I årskurs 1–5 ska läraren en gång per läsår, vid ett av utvecklingssamtalen, i en skriftlig individuell utvecklingsplan

1. ge omdömen om elevens kunskapsutveckling i förhållande till kunskapskraven i de ämnen som eleven får undervisning i, och
2. sammanfatta vilka insatser som behövs för att eleven ska nå kunskapskraven och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen.

Den individuella utvecklingsplanen får även innehålla omdömen om elevens utveckling i övrigt inom ramen för läroplanen, om rektorn beslutar det. Överenskommelser mellan läraren, eleven och elevens vårdnadshavare vid utvecklingssamtalet ska alltid dokumenteras i utvecklingsplanen.

Rektorn beslutar om utformningen av en sådan skriftlig information som ges i utvecklingsplanen.

Skriftlig information om elevens skolgång får ges även vid andra tillfällen än vid ett utvecklingssamtal.

Om ett åtgärdsprogram utarbetas behöver inte den skriftliga individuella utvecklingsplanen innehålla en sammanfattning av vilka insatser i form av särskilt stöd som eleven behöver för att nå kunskapskraven.

16 kap. Utbildning på nationella program i gymnasieskolan

Individuell studieplan

25 § För varje elev ska det upprättas en individuell studieplan. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om den individuella studieplanen.

18 kap. Allmänna bestämmelser om gymnasiesärskolan

Individuell studieplan

15 § För varje elev ska det finnas en individuell studieplan. Den ska innehålla uppgifter om det program som eleven går på. De val av kurser som eleven gjort ska också anges. Vidare ska det av planen framgå eventuella överenskommelser och om det finns behov av särskilt stöd för att eleven ska nå målen med utbildningen. Elevens synpunkter ska inhämtas och beaktas vid utformandet av den individuella studieplanen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar ytterligare föreskrifter om den individuella studieplanen.

28 kap. Överklagande

Beslut av en rektor

16 § Beslut av en rektor får överklagas hos Skolväsendets överklagandenämnd i fråga om

1. åtgärdsprogram enligt 3 kap. 9 §,
2. särskilt stöd i en särskild undervisningsgrupp eller enskilt enligt 3 kap. 9 §,
3. anpassad studiegång enligt 3 kap. 12 §.

Vid prövning av ett överklagande enligt första stycket 1 ska nämnden antingen fastställa eller upphäva det överklagade beslutet. Om det överklagade beslutet upphävs ska ärendet, om det behövs, visas åter till rektorn för ny prövning.

29 kap. Övriga bestämmelser

Handläggning

10 § I ärenden som avser myndighetsutövning mot någon enskild enligt denna lag hos en kommun, ett landsting eller en enskild huvudman ska följande bestämmelser i förvaltningslagen (1986:223) tillämpas:

- 14 § första stycket om en parts rätt att meddela sig muntligen,
- 15 § om anteckning av uppgifter,
- 16 och 17 §§ om en parts rätt att få del av uppgifter,
- 20 § om motivering av beslut,
- 21 § om underrättelse av beslut, och
- 26 § om rättelse av skrivfel eller liknande.

I sådana ärenden hos en enskild huvudman ska också 11 och 12 §§ förvaltningslagen tillämpas.

Bestämmelserna i 16 och 17 §§ förvaltningslagen gäller dock inte uppgifter som rör någon annan sökande i ett ärende om plats i utbildning eller annan verksamhet enligt denna lag.

Det som sägs i denna paragraf gäller inte vid betygssättning.

Talerätt

12 § Den som har fyllt 16 år har rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Denna rätt gäller också ansökan till gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, kommunal vuxenutbildning, särskild utbildning för vuxna eller utbildning i svenska för invandrare och överklagande av beslut i fråga om sådan utbildning även om den sökande eller den klagande inte har uppnått 16 års ålder.

Tystnadsplikt

14 § Den som är eller har varit verksam i enskilt bedrivna förskola, enskilt bedrivna fritidshem eller enskilt bedrivna förskole-

klass eller inom sådan enskilt bedriven verksamhet som avses i 25 kap., får inte obehörigen röja vad han eller hon därvid har fått veta om enskildas personliga förhållanden.

Den som är eller har varit verksam inom annan enskilt bedriven verksamhet enligt denna lag än som avses i första stycket får inte obehörigen röja vad han eller hon i sådan elevhälsoverksamhet som avser psykologisk, psykosocial eller specialpedagogisk insats eller i särskild elevstödande verksamhet i övrigt har fått veta om någons personliga förhållanden. Han eller hon får inte heller obehörigen röja uppgifter i ett ärende om tillrättaförande av en elev eller om skiljande av en elev från vidare studier.

För det allmännas verksamhet gäller bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Förvaltningslagen (1986:223)

Underrättelse om beslut

21 § En sökande, klagande eller annan part skall underrättas om innehållet i det beslut varigenom myndigheten avgör ärendet, om detta avser myndighetsutövning mot någon enskild. Parten behöver dock inte underrättas, om det är uppenbart obehövt.

Om beslutet går parten emot och kan överklagas, skall han underrättas om hur han kan överklaga det. Han skall då också underrättas om sådana avvikande meningar som avses i 19 § eller som har antecknats enligt särskilda bestämmelser.

Myndigheten bestämmer om underrättelsen skall ske muntligt, genom vanligt brev, genom delgivning eller på något annat sätt. Underrättelsen skall dock alltid ske skriftligt, om parten begär det.

Denna paragraf tillämpas också när någon annan som får överklaga beslutet begär att få ta del av det.

Hur beslut överklagas

23 § Ett beslut överklagas skriftligt. I skrivelsen skall klaganden ange vilket beslut som överklagas och den ändring i beslutet som han begär.

Skrivelsen ges in till den myndighet som har meddelat beslutet. Den skall ha kommit in dit inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. Om klaganden är en part som företräder det allmänna och beslutet överklagas till en förvalt-

ningsrätt eller kammarrätt, skall överklagandet dock ha kommit in inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades.

Tiden för överklagande av sådana beslut som gäller föreskrifter som avses i 8 kap. regeringsformen och som inte delges räknas från den dag då beslutet gavs till känna. Har beslutet getts till känna vid mer än ett tillfälle, räknas tiden från dagen för det sista föreskrivna tillkännagivandet. Lag (2009:798).

Föräldrabalken (1949:381)

Vårdnadens utövande

11 § Vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren skall därvid i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål. Lag (1983:47).

13 § Står barnet under vårdnad av två vårdnadshavare, skall vad som sägs i 11 eller 12 § gälla dem tillsammans.

Är en av vårdnadshavarna till följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak förhindrad att ta del i sådana beslut rörande vårdnaden som inte utan olägenhet kan uppskjutas, bestämmer den andre ensam. Denne får dock inte ensam fatta beslut av ingripande betydelse för barnets framtid, om inte barnets bästa uppenbarligen kräver det.

I 8 a § finns bestämmelser om ändring i vårdnaden när den ena föräldern är varaktigt förhindrad att utöva vårdnaden. Lag (2005:430).

13 a § Står barnet under vårdnad av två vårdnadshavare och samtycker endast den ena till en åtgärd till stöd för barnet, får socialnämnden besluta att åtgärden får vidtas utan den andra vårdnadshavarens samtycke om det krävs med hänsyn till barnets bästa och åtgärden gäller

1. psykiatrisk eller psykologisk utredning eller behandling som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (1982:763),
2. behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453),

3. utseende av en kontaktperson eller en familj som avses i 3 kap. 6 b § första stycket socialtjänstlagen eller
4. en insats enligt 9 § 4, 5 eller 6 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Ett beslut enligt första stycket får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart.

Rätten får dock bestämma att dess beslut ska gälla först sedan det har vunnit laga kraft. Lag (2012:779).

Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

23 kap.

Förskoleklass, grundskola, grundsärskola, specialskola, sameskola, gymnasieskola och gymnasiesärskola

2 § Sekretess gäller i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan för uppgift om en enskilds personliga förhållanden i sådan elevhälsa som avser psykologisk, psykosocial eller specialpedagogisk insats, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.

Sekretess gäller på det område som anges i första stycket dels i särskild elevstödande verksamhet i övrigt för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, dels för uppgift som hänför sig till ärende om tillrättaförande av en elev eller om skiljande av en elev från vidare studier. Sekretessen gäller dock endast om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs. Sekretessen gäller inte beslut i ärende.

Sekretess gäller på det område som anges i första stycket i andra fall än som avses i första och andra styckena för uppgift om en enskilds identitet, adress och andra liknande uppgifter om en enskilds personliga förhållanden, om det av särskild anledning kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Fritidshem och viss annan pedagogisk verksamhet

3 § Sekretess gäller i fritidshem och sådan pedagogisk verksamhet som avses i 25 kap. skollagen (2010:800) som erbjuds i stället för fritidshem för uppgift om en enskilds personliga förhållanden i sådan särskild elevstödande verksamhet som avser psykologisk, psykosocial eller specialpedagogisk insats, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.

Sekretess gäller i övrigt på det område som anges i första stycket för annan uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Specialpedagogisk stödverksamhet

4 § Sekretess gäller i specialpedagogisk stödverksamhet för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

25 kap.

Hälso- och sjukvård och annan medicinsk verksamhet

1 § Sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Detsamma gäller i annan medicinsk verksamhet, exempelvis rättsmedicinsk och rättspsykiatrisk undersökning, insemination, befruktning utanför kroppen, fastställande av könstillhörighet, abort, sterilisering, omskärelse och åtgärder mot smittsamma sjukdomar.

Första stycket gäller inte om annat följer av 7, 8 eller 10 § eller 26 kap. 6 §.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Sekretessbrytande bestämmelser

13 a § Sekretessen enligt 1 § hindrar inte att en uppgift om en enskild lämnas från sådan elevhälsa som avser medicinsk insats till annan elevhälsa eller särskild elevstödande verksamhet i övrigt inom samma myndighet, om det krävs att uppgiften lämnas för att en elev ska få nödvändigt stöd.

Personuppgiftslagen (1998:204)

När behandling av personuppgifter är tillåten

10 § Personuppgifter får behandlas bara om den registrerade har lämnat sitt samtycke till behandlingen eller om behandlingen är nödvändig för att

- a) ett avtal med den registrerade skall kunna fullgöras eller åtgärder som den registrerade begärt skall kunna vidtas innan ett avtal träffas,
- b) den personuppgiftsansvarige skall kunna fullgöra en rättslig skyldighet,
- c) vitala intressen för den registrerade skall kunna skyddas,
- d) en arbetsuppgift av allmänt intresse skall kunna utföras,
- e) den personuppgiftsansvarige eller en tredje man till vilken personuppgifter lämnas ut skall kunna utföra en arbetsuppgift i samband med myndighetsutövning, eller
- f) ett ändamål som rör ett berättigat intresse hos den personuppgiftsansvarige eller hos en sådan tredje man till vilken personuppgifterna lämnas ut skall kunna tillgodoses, om detta intresse väger tyngre än den registrerades intresse av skydd mot kränkning av den personliga integriteten.

Förbud mot behandling av känsliga personuppgifter

13 § Det är förbjudet att behandla personuppgifter som avslöjar

- a) ras eller etniskt ursprung,
- b) politiska åsikter,
- c) religiös eller filosofisk övertygelse, eller
- d) medlemskap i fackförening.

Det är också förbjudet att behandla sådana personuppgifter som rör hälsa eller sexualliv.

Uppgifter av den art som anges i första och andra styckena betecknas i denna lag som känsliga personuppgifter.

Undantag från förbudet mot behandling av känsliga personuppgifter

14 § Det är trots förbudet i 13 § tillåtet att behandla känsliga personuppgifter i de fall som anges i 15–19 §§.

I 10 § finns det bestämmelser om i vilka fall behandling av personuppgifter över huvud taget är tillåten.

Samtycke eller offentliggörande

15 § Känsliga personuppgifter får behandlas, om den registrerade har lämnat sitt uttryckliga samtycke till behandlingen eller på ett tydligt sätt offentliggjort uppgifterna.

Gymnasieförordningen (2010:2039)

9 kap. Stödåtgärder

Rätt att gå om en kurs

1 § Om en elev inte har fått lägst betyget E på en kurs, har eleven rätt att gå om kursen en gång. Har eleven slutfört kursen två gånger och inte fått lägst betyget E får eleven gå om kursen ytterligare en gång, om det finns särskilda skäl.

En elev som inte har fått betyget E på gymnasiearbetet eller gymnasiesärskolearbetet har rätt att göra om det en gång.

Om en elev har fått betyget F på en stor andel av kurserna under ett läsår får eleven, om det finns särskilda skäl, gå om också sådana kurser som eleven fått lägst betyget E på under läsåret.

Individuellt anpassat program i gymnasieskolan

5 § Rektorn fattar beslut enligt 1, 2 och 4 §§ efter det att eleven och berörda lärare har fått yttra sig. Om eleven inte har fyllt 18 år och inte heller har ingått äktenskap, ska även elevens vårdnadshavare yttra sig.

Reducerat program

6 § En elev kan befrias från undervisning i en eller flera kurser eller gymnasiearbetet om eleven önskar det och har påtagliga studiesvårigheter som inte kan lösas på något annat sätt.

En elev i gymnasiesärskolan kan befrias från undervisning i en eller flera kurser eller gymnasiesärskolearbetet om eleven önskar det och har påtagliga studiesvårigheter som inte kan lösas på något annat sätt eller saknar förutsättningar att klara ett fullständigt program.

Reducerat program beslutas inom ett åtgärdsprogram.

Förlängd undervisning i gymnasieskolan

7 § Huvudmannen får besluta att undervisningen på ett nationellt program för en elev i gymnasieskolan får fördelas över längre tid än tre år, om eleven har läst ett reducerat program eller om det med hänsyn till elevens förutsättningar i övrigt finns särskilda skäl för det.

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (SKOLFS 2010:37)

1. Skolans värdegrund och uppdrag

Rättigheter och skyldigheter

Skolan ska klargöra för elever och föräldrar vilka mål utbildningen har, vilka krav skolan ställer och vilka rättigheter och skyldigheter elever och deras vårdnadshavare har. Att den enskilda skolan är tydlig i fråga om mål, innehåll och arbetsformer är en förutsättning för elevers och vårdnadshavares rätt till inflytande och påverkan. Det är inte minst viktigt som underlag för den enskildes val i skolan.

2.2 Kunskaper

Alla som arbetar i skolan ska

- uppmärksamma och stödja elever i behov av särskilt stöd, och
- samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande.

2.4 Skola och hem

Läraren ska

- samverka med och fortlöpande informera föräldrarna om elevens skolsituation, trivsel och kunskapsutveckling, och
- hålla sig informerad om den enskilda elevens personliga situation och iaktta respekt för elevens integritet.

2.5 Övergång och samverkan

Läraren ska

- utveckla samarbetet mellan förskoleklass, skola och fritidshem,
- utbyta kunskaper och erfarenheter med personalen i förskolan och i berörda skolformer, och
- i samarbetet särskilt uppmärksamma elever i behov av särskilt stöd.

2.8 Rektorns ansvar

Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

- undervisningen och elevhälsans verksamhet utformas så att eleverna får den särskilda stöd och den hjälp de behöver,
- resursfördelningen och stödåtgärderna anpassas till den värdering av elevernas utveckling som lärare gör.

Läroplan för gymnasieskolan (SKOLFS 2011:144)

2.1 Kunskaper

Alla som arbetar i skolan ska

- uppmärksamma och stödja elever som är i behov av särskilt stöd, och
- samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande.

2.5 Bedömning och betyg

Läraren ska

- fortlöpande ge varje elev information om framgångar och utvecklingsbehov i studierna,
- samverka med vårdnadshavare och informera om elevernas skolsituation och kunskapsutveckling.

2.6 Rektorns ansvar

Som pedagogisk ledare för skolan och som chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn ansvar för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

- lärarna anpassar undervisningens uppläggning, innehåll och arbetsformer efter elevernas skiftande behov och förutsättningar,
- undervisningen, elevhälsan och studie- och yrkesvägledningen utformas så att elever som behöver särskilt stöd eller andra stödåtgärder får detta.

Läroplan för vuxenutbildningen (SKOLFS 2012:101)

2.1 Kunskaper

Alla som arbetar inom vuxenutbildningen ska

- uppmärksamma de elever som är i behov av stöd, och
- samverka för att göra utbildningen till en god miljö för utveckling och lärande.

2.3 Bedömning och betyg

Läraren ska

- fortlöpande ge varje elev, och i förekommande fall elevens vårdnadshavare, information om studieresultat och utvecklingsbehov i studierna.

2.4 Rektorns ansvar

Som pedagogisk ledare för vuxenutbildning och som chef för lärarna och övrig personal i verksamheten har rektorn ansvar för verksamhetens resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

- lärarna anpassar undervisningens upplägg, innehåll och arbetsformer efter elevernas skiftande behov och förutsättningar.

Bilaga 2 Exempel på blanketter för att dokumentera utredningar och åtgärdsprogram

Här följer exempel på blanketter som kan användas i arbetet med åtgärdsprogram. Det är blanketter för att

- 1) dokumentera en utredning,
- 2) dokumentera ett beslut om att *inte* utarbeta ett åtgärdsprogram,
- 3) dokumentera ett beslut om åtgärdsprogram samt
- 4) dokumentera beslut om att avsluta åtgärdsprogram.

Blanketterna finns även att ladda ned från Skolverkets webbplats.

Eventuellt diarienummer eller motsvarande:.....

Utredning av en elevs behov av särskilt stöd

Elevens namn:	Elevens personnummer:
Skolenhet:	Skolform, årskurs och klass:
Eventuella tidigare gjorda utredningar om elevens behov av särskilt stöd: Ja ☐ (se bilaga) Gjord av:	Eleven har medverkat i utredningen: Ja ☐ Nej ☐
Befattning:	Elevens vårdnadshavare har medverkat i utredningen: Ja ☐ Nej ☐
Datum:	Elevhälsan har deltagit i utredningen: Ja ☐ Nej ☐
Nej ☐	
Eventuella tidigare åtgärdsprogram: Ja ☐ (se bilaga) Gjord av:	
Befattning:	
Datum:	
Nej ☐	

Andra gjorda utredningar

Ange om det har gjorts psykologiska, sociala eller medicinska utredningar i ärendet. Ange i så fall vem eller vilka som har gjort utredningarna, vilken befattning den eller de personerna har samt vilket datum utredningarna gjordes.

Kartläggning

Beskriv elevens skolsituation i olika lärmiljöer inom verksamheten, utifrån den kartläggning som har gjorts.

Pedagogisk bedömning

Beskriv elevens behov av särskilt stöd i olika lärmiljöer inom verksamheten. Om eleven inte bedöms vara i behov av särskilt stöd anges att behovet kan tillgodoses genom förändringar i organisationen eller genom extra anpassningar.

- Ja, eleven är i behov av särskilt stöd. Åtgärdsprogram utarbetas.
- Nej, eleven är inte i behov av särskilt stöd. Åtgärdsprogram utarbetas inte.

Datum:	Namn och befattning på den som har ansvarat för utredningen:
Underskrift av den som har ansvarat för utredningen:	

Eventuellt diarienummer eller motsvarande:.....

Beslut om att inte utarbeta ett åtgärdsprogram

Elevens namn:	Elevens personnummer:
Skolenhet:	Skolform, årskurs och klass:

Eleven bedöms inte ha behov av särskilt stöd. Beslutet grundar sig på 3 kap. 8-9 §§ skollagen.

Som underlag för detta beslut om att inte utarbeta ett åtgärdsprogram ligger utredningen av elevens behov av särskilt stöd. Utredningen bifogas till det här beslutet: Ja ☐

Datum:	Namn och befattning på den som har fattat beslutet:
Beslutsfattarens underskrift:	
Datum då eleven har fått ta del av beslutet:	Datum då elevens vårdnadshavare har fått ta del av beslutet:

Detta beslut kan överklagas till Skolväsendets överklagandenämnd av elevens vårdnadshavare samt av elever som fyllt 16 år.

Vill ni överklaga beslutet ska ni skicka överklagandet till skolan inom tre veckor från den dag då ni fick ta del av beslutet. I skrivelsen ska ni ange vilket beslut som överklagas, och vilken ändring i beslutet som ni begär. Mer information finns på webbplatsen www.overklagandenamnden.se

Eventuellt diarienummer eller motsvarande:.....

Beslut om åtgärdsprogram för en elev som behöver särskilt stöd

Elevens namn:	Elevens personnummer:
Skolenhet:	Skolform, årskurs och klass:
Eleven har medverkat i utarbetandet av åtgärdsprogrammet: Ja ☐ Nej ☐	
Elevens vårdnadshavare har medverkat i utarbetandet av åtgärdsprogrammet: Ja ☐ Nej ☐	

Beslutet om att utarbeta ett åtgärdsprogram grundar sig på 3 kap. 8–9 §§ skollagen.

Behov av särskilt stöd

Beskriv vilket behov av särskilt stöd som eleven har i olika lärmiljöer inom verksamheten (denna del kan hämtas från den pedagogiska bedömningen i den aktuella utredningen):

.....
.....

Åtgärder

Beskriv vilka åtgärder som skolenheten bedömer är nödvändiga för att tillgodose elevens behov av särskilt stöd i i olika lärmiljöer inom verksamheten.

Åtgärd: _____ Ansvarig för åtgärden, samt hans eller hennes befattning: _____

.....
.....

Datum då åtgärdsprogrammet kommer att följas upp och utvärderas:

.....

Namn och befattning på den som kommer att följa upp och utvärdera åtgärdsprogrammet:

.....

Datum då åtgärdsprogrammet har beslutats:

.....

Namn och befattning på den som har beslutat om åtgärdsprogrammet:

.....

Beslutsfattarens underskrift:

.....

Datum då eleven har fått ta del av beslutet:

.....

Datum då elevens vårdnadshavare har fått ta del av beslutet:

.....

Detta beslut kan överklagas till Skolväsendets överklagandenämnd av elevens vårdnadshavare samt av elever som fyllt 16 år.

Vill ni överklaga beslutet ska ni skicka överklagandet till skolan inom tre veckor från den dag då ni fick ta del av beslutet. I skrivelsen ska ni ange vilket beslut som överklagas, och vilken ändring i beslutet som ni begär. Mer information finns på webbplatsen www.overklagandenamnden.se

Resultat av utvärderingen (fylls i vid utvärderingstillfället):

.....

.....

.....

Namn och befattning på den som ansvarat för uppföljningen och utvärderingen:

.....

Eventuellt diarienummer eller motsvarande:.....

Beslut om att avsluta åtgärdsprogram

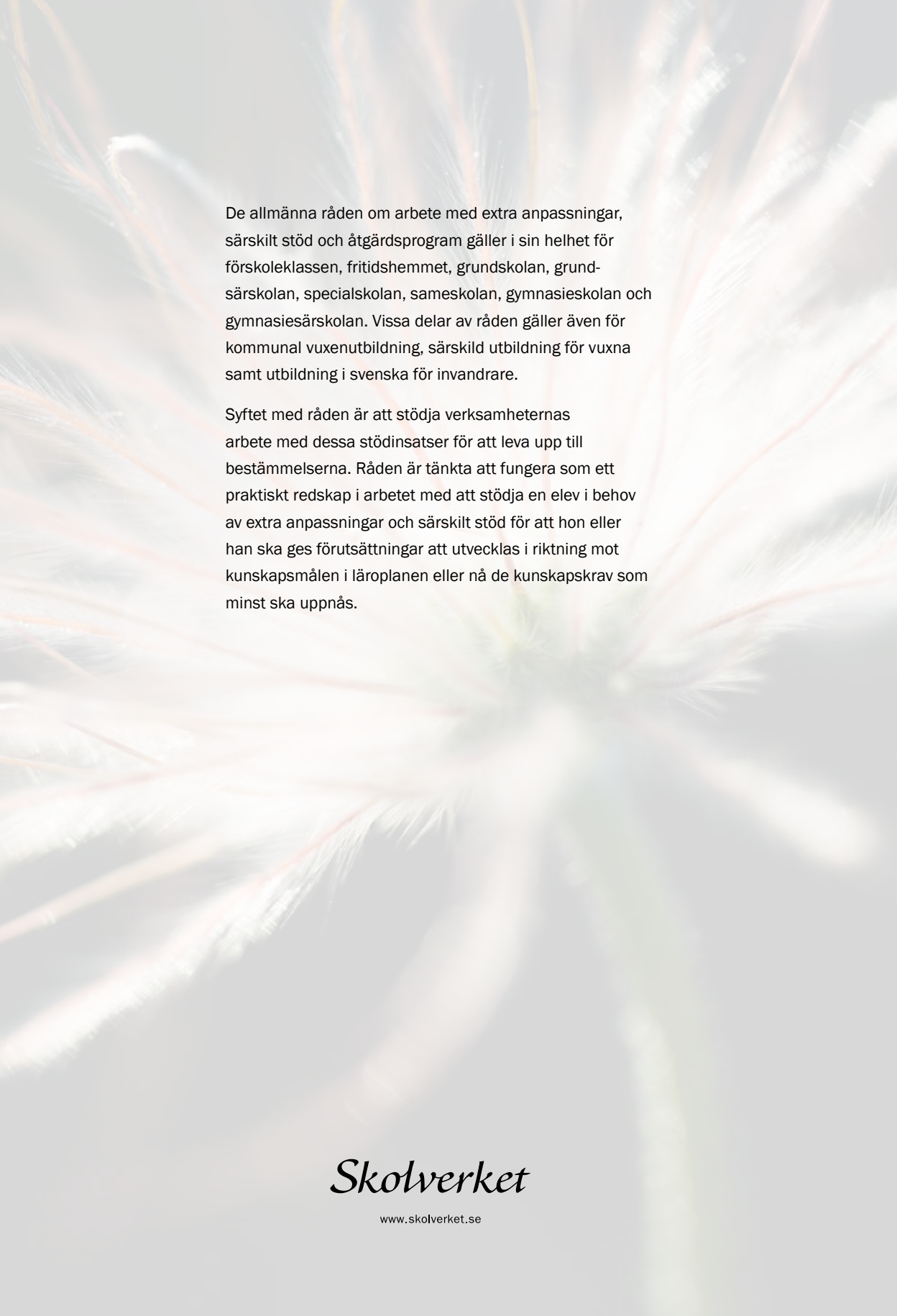
Åtgärdsprogrammet är härmed avslutat. Beslutet grundar sig på 3 kap. 9 § skollagen.

Elevens namn:	Elevens personnummer:
Skolenhet:	Skolform, årskurs och klass:
Eleven har medverkat i utarbetandet av åtgärdsprogrammet: Ja ☐ Nej ☐	
Elevens vårdnadshavare har medverkat i utarbetandet av åtgärdsprogrammet: Ja ☐ Nej ☐	

Åtgärdsprogram daterat den..... avslutas följande datum:	
Namn och befattning på den som fattat beslutet:	
Beslutsfattarens underskrift:	
Datum då eleven har fått ta del av beslutet:	Datum då elevens vårdnadshavare har fått ta del av beslutet:

Detta beslut kan överklagas till Skolväsendets överklagandenämnd av elevens vårdnadshavare samt av elever som fyllt 16 år.

Vill ni överklaga beslutet ska ni skicka överklagandet till skolan inom tre veckor från den dag då ni fick ta del av beslutet. I skrivelsen ska ni ange vilket beslut som överklagas, och vilken ändring i beslutet som ni begär. Mer information finns på webbplatsen www.overklagandenamnden.se

De allmänna råden om arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram gäller i sin helhet för förskoleklassen, fritidshemmet, grundskolan, grundskolasärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Vissa delar av råden gäller även för kommunal vuxenutbildning, särskild utbildning för vuxna samt utbildning i svenska för invandrare.

Syftet med råden är att stödja verksamheternas arbete med dessa stödinsatser för att leva upp till bestämmelserna. Råden är tänkta att fungera som ett praktiskt redskap i arbetet med att stödja en elev i behov av extra anpassningar och särskilt stöd för att hon eller han ska ges förutsättningar att utvecklas i riktning mot kunskapsmålen i läroplanen eller nå de kunskapskrav som minst ska uppnås.

Skolverket

www.skolverket.se